

Η Πολιτική Γης της περιόδου 1945-1967

Κοινωνικοπολιτικά αίτια και "αναπτυξιακές" και περιβαλλοντικές προεκβολές

του Δημητρίου Ρόκου

1. Εισαγωγή. Βασικές έννοιες

Ως Πολιτική Γης θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε το σύνολο:

- των μέτρων,
- των ρυθμίσεων,
- των κανόνων,
- των πρωτοβουλιών,
- των στάσεων, και
- των συμπεριφορών,

με τα οποία το κράτος, οι πολίτες και οι κοινωνικές ομάδες

και μάλιστα με

ΘΕΤΙΚΟ Η **ΑΡΝΗΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ**
(ΕΝΘΑΡΡΥΝΤΙΚΟ) (ΑΠΑΓΟΡΕΥΤΙΚΟ)

αλληλεπιδρούν μεταξύ τους:

για την κατοχή, τη νομή, τη διαχείριση, την προστασία, την αξιοποίηση, αλλά και την εκμετάλλευση, την απομύζηση, και τη διασπάθιση

του πολυτιμότερου, μη αναπαραγόμενου και μη ανανεώσιμου **ΦΥΣΙΚΟΥ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΥ: ΤΗΣ ΓΗΣ.**

Η αλληλεπίδραση αυτή, δεν τελειάει προφανώς σε εργαστηριακές συνθήκες, "εν κενώ", αλλά εξαρτάται από ένα πλήθος παράγοντες και παραμέτρους οι οποίοι:

διέπουν, καθορίζουν, ανέχονται,

ή και συνδιαμορφώνουν

τους όρους και τους κανόνες του "παιχνιδιού" αυτού, στη συγκεκριμένη κάθε φορά ιστορική συγκυρία και αναφέρονται:

τόσο στο υφιστάμενο θεσμικό και δικαιοπολιτικό πλαίσιο και στην κατάσταση ισορροπίας των ιδεολογικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών και επιλογών των δυνάμεων που βρίσκονται στην εξουσία ή την αμφισβητούν,

όσο όμως και στην συνακόλουθα προκύπτουσα κοινωνική δυναμική, η οποία αποτελεί συνήθως το μέτρο των αναγκών, των ελπίδων, των ανταρσιών, των προσδοκιών, των αντιστάσεων αλλά και των συμβιβασμών της μέσης κοινωνικής συνείδησης και ως προς την ιδιοκτησία και τη χρήση γης αλλά και τον ατομικό και/ή κοινωνικό χαρακτήρα τους.

Στο βαθμό που η Γη αποτελεί το προνομιακό πεδίο ικανοποίησης πρωτογενών αναγκών του ανθρώπου, όπως:

- η στέγαση του νοικοκυριού και της επαγγελματικής του απασχόλησης,
- η παραγωγική αξιοποίησή της,
- η αναπυχή και ο πολιτισμός,

αλλά και αγαθό με πολυδιάστατη φυσική, οικονομική, κοινωνική, πολιτική και ευρύτερα γεωπολιτική, αναπτυξιακή, και πολιτισμική σημασία και αξία, καθίσταται αυτονόητα και αυτόματα και πεδίο ανταγωνισμού ατόμων, κοινωνικών ομάδων και κρατών και των κάθε φορά θεμιτών και/ή αθέμιτων συμφερόντων τους.

Έτσι σε ερευνητικό επίπεδο, η Πολιτική Γης κάθε περιόδου, άρα και της περιόδου 1945-1967 που εξετάζουμε: αποτελεί εκ των πραγμάτων πεδίο διεπιστημονικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης και ανάλυσης των ιστορικού, θεσμικού, πολιτικού, κοινωνικού, αναπτυξιακού και πολιτισμικού πλαισίου μέσα στο οποίο εντάσσονται:

τόσο οι θεσπισμένες (και σχεδιασμένες / προγραμματισμένες ή μη)

όσο και οι αυθαίρετες / αυτόνομες εκφράσεις της:

και το εγχείρημα μιας συνολικής σχετικής ατομικής εισήγησης, μπορεί εν μέρει μόνο και υπό προϋποθέσεις αντικειμενικά να δικαιωθεί, στο γόνιμο έδαφος ενός διεπιστημονικού συνεδρίου, όπως το συνέδριο αυτό, στο οποίο οι επί μέρους οπτικές των εισηγήσεων και οι σχετικές συζητήσεις συμβάλλουν και θα συμβάλουν εν δυνάμει στην καλύτερη και πιεστικότερη τεκμηρίωσή του.

2. Η περίοδος 1945-1967. Το γεωπολιτικό, το πολιτικό και το κοινωνικό σκηνικό.

Η περίοδος 1945-1967, αν και φωτίζεται με επάρκεια, ιστορικά, κοινωνικά και πολιτικά και πολλές απ' τις ειδικές σχετικές εισηγήσεις του Συνεδρίου αποτέλεσε εξαιρετικά ενδιαφέρον πεδίο έρευνας και για την εργασία αυτή, στο βαθμό που μια σειρά από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες και οι πολυδιάστατες διαπλοκές, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις τους, επηρέασαν και καθόρισαν αποφασιστικά, όχι μόνο αυτή καθ' αυτή την πολιτική γης που ασκήθηκε στα χρόνια αυτά και τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της, αλλά και τις πολλαπλές και συχνά βαρύτερες κατοπινές "αναπτυξιακές" και περιβαλλοντικές συνέπειες και επιπτώσεις της.

Έτσι, η επισήμανση σ' αυτή τη θέση ορισμένων όψεων του γεωπολιτικού, του πολιτικού και του κοινωνικού σκηνικού της Ελλάδας την περίοδο αυτή, κρίνεται απαραίτητη, αφού αυτές αποτέλεσαν το αναγκαστικό και αιτιώδες εν πολλοίς πλαίσιο της άσκησής της και μάλιστα από πρόσωπα και φορείς που από τότε μέχρι πρόσφατα ή ακόμη και σήμερα έπαιξαν και παίζουν σημαντικό ρόλο στον δημόσιο βίο και μπορούν να διαπιστώσουν τις πολυδιάστατες συνέπειες των σχετικών αποφάσεών τους.

α) Οψεις του γεωπολιτικού σκηνικού 1945-1967

Οι τελευταίες εκλογές του Μεσοπολέμου έγιναν στις 26.1.1936 με πρωθυπουργό τον Κ. Δεμερτζή, μετά από μακρά περίοδο κινημάτων (Ν. Παλαστήρας 6.3.1933, Ελ. Βενιζέλος 1.3.1935) και πραξικοπημάτων (Παπάγος, Ρέλας, Οικονόμου 10.10.1935) με αιτία και αφορμή κυρίως το πολιτικά.

Η παλινόρθωση της μοναρχίας, (από την κυβέρνηση Γ. Κονδύλη), η οποία επικυρώθηκε με το δημοψήφισμα της 3ης Νοεμβρίου του 1935, η επιστροφή

Ο Δ. Ρόκος είναι καθηγητής στο Τμήμα Αγρονόμων - Τοπογράφων ΕΜΠ

του Γεωργίου Β' στις 25 Νοεμβρίου 1935 και οι μεθοδεύσεις που οδήγησαν αναπόδραστα στην επιβολή της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου και τη διατήρησή της μέχρι τη ναζιστική κατοχή της Ελλάδας, αποτέλεσαν το πλαίσιο άσκησης μιας επαμφοτερίζουσας φιλοαγγλικής και φιλογερμανικής πολιτικής των βασικών πολιτικών παραγόντων στις παραμονές έκρηξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος έμελλε να πλήξει βαρύτερα την ιδιαίτερης γεωπολιτικής σημασίας χώρα μας με ανυπολόγιστες ανθρώπινες απώλειες, ολοσχέρι καταστροφή της οικονομίας της και ριζική αποδιάρθρωση του κοινωνικού και παραγωγικού της ιστού, με πρόδηλες και αυτονοήτες δυσμενέστερες συνέπειες στο φυσικό και κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, στα φυσικά και ανθρώπινα διαθέσιμα της και στην όποια αναπτυξιακή της πορεία.

Τη γερμανοϊταλική κατοχή διαδέχεται στο πλαίσιο της "συμμαχικής αλληλεγγύης" η αγγλική "προστασία", η οποία εκφράζεται και με την υπαγωγή των ανταρτικών δυνάμεων των αντιστασιακών οργανώσεων ΕΛΑΣ και ΕΟΕΑ στην Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Γ. Παπανδρέου και το Βρετανικό Στρατηγό Σκόμπτ (σύμφωνο της Καζέρτας 26.9.1944), ο οποίος με το βρετανικό στρατό έπαιξε καταλυτικό ρόλο στα Δεκεμβριανά (3.12.1944 - 10.1.1945).

Στις 31.12.1944 είχε ήδη ορκιστεί ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός ως αντιβασιλιάς με τη συμφωνία του Γεωργίου Β' από το Λονδίνο ενώ αυθημερόν παραιτήθηκε ο Γ. Παπανδρέου, Πρωθυπουργός της κυβέρνησης της απελευθέρωσης (όπως είχε ονομαστεί η κυβέρνηση που προέκυψε με τον ανασχηματισμό της 23ης Οκτωβρίου 1944).

Έτσι από τις 3 Ιανουαρίου 1945 Πρωθυπουργός ορκίζεται ο Ν. Πλαστήρας ο οποίος και υπογράφει στις 12.2.1945 τη Συνθήκη της Βάρκιζας.

Είχε ήδη προηγηθεί η συμφωνία της Γιάλτας με την οποία οι σύμμαχοι όρισαν τις ζώνες επιρροής τους, με τη Σοβιετική Ένωση και τη Βρετανία να παραιτούνται αντίστοιχα και αμοιβαία από τις βλέψεις τους στην Ελλάδα και την Πολωνία.

Το Δεκέμβριο του 1946 ο πρωθυπουργός (18.4.46 - 24.1.1947) Κ. Τσαλδάρης με το ταξίδι του στις ΗΠΑ εξασφαλίζει οικονομική βοήθεια για την Ελλάδα με όσα αυτό συνεπαγόταν γενικότερα.

Με το Δόγμα Τρούμαν οι ΗΠΑ έχουν ήδη αναλάβει ενεργό ρόλο στα

ευρωπαϊκά πράγματα και με το Σχέδιο Μάρσαλ συμβάλλουν στην "οικονομική ανόρθωση" της Ευρώπης γενικότερα αλλά και της Ελλάδας, αναλαμβάνοντας την "προστασία" της και αντικαθιστώντας τη Βρετανία ως "προστάτιδα" δύναμη.

Στην περίοδο του Ψυχρού Πλέου Πολέμου που διανύει η ανθρωπότητα ο Κ. Τσαλδάρης παίρνει μέρος στη Διάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού στην οποία εξασφαλίζεται μεν η προσάρτηση στην Ελλάδα των Δωδεκανήσων (7 Μαρτίου του 1947) δεν δίνεται όμως λύση στο Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα και στο πρόβλημα διαρρύθμισης των Ελληνοβουλγαρικών συνόρων, μια που η Αλβανία και η Βουλγαρία είχαν περιέλθει πλέον στη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ, η οποία και δεν είχε κανένα λόγο να ενδώσει στις διεκδικήσεις της υπό αμερικανική ηγεμονία Ελλάδας.

Εν τω μεταξύ, όσο η Ελλάδα παραρσάσσεται από τον εμφύλιο πόλεμο (1946-1949), ο ΟΗΕ με αποστολή ειδικής επιτροπής του, την οποία εξασφάλισε ο Κ. Τσαλδάρης, διερευνά τη δράση του Δημοκρατικού Στρατού αναζητώντας "υποκίνησή" του στις υπό Σοβιετική επιρροή προς βορρά γειτονικές χώρες της Αλβανίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας.

Μετά την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού και τη λήξη του εμφύλιου πολέμου, την προσπάθεια ειρήνευσης και άμβλυνσης των πολυδιάστατων συνεπειών του με τα μέτρα επείκειας της Κυβέρνησης Πλαστήρα, ακολουθεί η διαπραγμάτευση της ένταξης από τον Σ. Βενιζέλο και η ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ και η συμμετοχή της στον πόλεμο της Κορέας με απόφαση της Κυβέρνησης ΕΠΕΚ-Φιλελευθέρων του 1952.

Την ίδια χρονιά εξομαλύνονται οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία και την Ιταλία.

Αργότερα, την περίοδο 1954-1955, το Κυπριακό Ζήτημα οδηγεί στην παραίτηση από την Κυβέρνηση και την αποχώρηση του Σπ. Μαριτζίνη από τον Ελληνικό Συναγερμό του Στρατήγα Χαπάγιο, ενώ οι Άγγλοι προκαλούν και αναθεματίζουν το Τουρκικό ενδιαφέρον για την Κύπρο, παρά τη ρητή παραίτηση της Τουρκίας απ' αυτό με τη Συνθήκη της Λωζάννης. Μια απ' τις άμεσες συνέπειες αυτής της εξέλιξης ήταν οι βανδαλισμοί των Τούρκων σε βάρος της ανθούσας Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης, γεγονός το οποίο είχε σαφείς επιπτώσεις και σε προβλήματα πολιτικής γης στη Ελλάδα.

Το Φεβρουάριο τέλος, του 1959 υπο-

γράφονται από τον Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή οι συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου "για τη σύσταση ανεξάρτητου και κυρίαρχου κυπριακού κράτους" χωρίς βέβαια ακόμη μέχρι σήμερα να έχει λυθεί το Κυπριακό.

β) Οψεις του πολιτικού σκηνικού

Η περίοδος 1945-1967 μπορεί να χωρισθεί σε τρεις υποπεριόδους με σαφή χαρακτηριστικά διάκρισής τους αλλά και με εξ ίσου σαφείς ομοιότητες.

Η πρώτη υποπερίοδος 1945-1950 κυριαρχείται από αλλεπάλληλες ολιγοήμερες, ολιγόμηνες και γενικά εξαιρετικά βραχύβιες! συμμαχικές κεντρώες κυβερνήσεις οι οποίες επωμίσθηκαν με ζηλευτή πολλές φορές "αυταπάρνηση" των αντιπάλων τους το έργο της συντριψής του Δημοκρατικού Στρατού (π.χ. παραίτηση του ηγέτη του Λαϊκού Κόμματος Κ. Τσαλδάρη από την Πρωθυπουργία υπέρ του αρχηγού του Κόμματος των Φιλελευθέρων Θ. Σοφούλη, ώστε η νέα υπό την προεδρία του Θ. Σοφούλη κυβέρνηση, καλύπτουσα τη συντριπτική πλειοψηφία της Βουλής να δώσει με τις μεγαλύτερες δυνατές πιθανότητες επιτυχίας τη μάχη των "εθνικών" δυνάμεων κατά των κομμουνιστών).

Κατά το διάστημα αυτό εδραιώνεται η ουσιαστική παρέμβαση των ΗΠΑ στα πολιτικά πράγματα της χώρας και η "ξένη βοήθεια" μέσω της UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), της Αποστολής Πόρτερ και του Σχεδίου Μάρσαλ στις συγκεκριμένες συνθήκες πριν, κατά και αμέσως μετά τον εμφύλιο πόλεμο, με δύο φορές κατεστραμμένη και αποδιαρθρωμένη την ύπαιθρο, με οξυτάτες τις συνέπειες της αναγκαστικής πολλές φορές μετανάστευσης και αστυφιλίας και του εκπατορισμού μεγάλου μέρους των ηττημένων του εμφύλιου πολέμου και των οικογενειών τους, αλλά και με τις διώξεις των οπαδών της αριστεράς από παραστρατιωτικές και παρακρατικές ακροδεξιές οργανώσεις, επηρεάζει με ιδιότυπο τρόπο πολλές φορές παραμέτρους της πολιτικής γης της συγκεκριμένης πενταετίας.

Η δεύτερη υποπερίοδος (1951-1963), εκκολάπτεται τη διετία 1951-1952 κατά την οποία τελειώνει η εν πολλοίς δοτή "κυριαρχία" των κυβερνήσεων του Κέντρου και αρχίζει η διακυβέρνηση της χώρας από τη Δεξιά.

Πραγματικά, η Κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα που σχηματίστηκε στις 15 Απρι-

λίου του 1950 με Αντιπρόεδρο τον Γ. Παπανδρέου, με την υποστήριξη του Σοφ. Βενιζέλου και με συμμετοχή και άλλων κεντρικών προσωπικοτήτων αποφάσισε και άρχισε να εφαρμόζει μια πολιτική "μέτρων επιεικειάς" περιορίζοντας τις διώξεις των αριστερών, πολιτική που εξόργισε τις συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης αλλά και συνάντησε την αντίθεσή του σε παρανομία Κομμουνιστικού Κόμματος που τη θεώρησε παρελκυστική.

Η κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα έπεσε στις 21 Αυγούστου του 1950 και ακολούθησαν τρεις διαδοχικές κυβερνήσεις με πρωθυπουργό τον Σ. Βενιζέλο μέχρι τον Οκτώβριο του 1951 και η κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα μέχρι το Νοέμβριο του 1952 που οι εκλογές με πλειοψηφικό και Πρωθυπουργό το Δημ. Κιουσόπουλο έφεραν με 49,22% και 247 έδρες συντριπτικό νικητή τον Ελληνικό Συναγερμό του Αλεξ. Παπάγου. Στις εκλογές του 1951 πρωτοεμφανίζεται η ΕΔΑ καταλαμβάνοντας 10 έδρες στη Βουλή.

Από το 1952 ως το 1954 κεντρικός άξονας της πολιτικής της κυβέρνησης Παπάγου με αρχιτέκτονα τον Σπ. Μαρκεζίνη είναι η επιδίωξη ταχύρρυθμης οικονομικής ανάπτυξης με απόλυτη ελευθερία του εμπορίου, αναπροσαρμογή του νομισματός και ευρωπαϊκές πιστώσεις από τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ιταλία για τη σε συνάλλαγμα χρηματοδότηση του Προγράμματος Οικονομικής Ανάπτυξης.

Ο Σπ. Μαρκεζίνης, διαρτητικός και οξυδερκής πολιτικός αντιμετώπιζει το τραπεζικό ζήτημα, συνάπτει το πρώτο εσωτερικό δάνειο μετά το 1920, και έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία για το Νόμο περί Προσέλευσης Ξένων Κεφαλαίων, για την Οργάνωση της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας και την ίδρυση της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας.

Τα έργα τα οποία σχεδιάζει και πραγματοποιεί (υδροηλεκτρικό έργο Μένγδοβα, Διυλιστήριο Πετρελαίου, κ.λ.π.) και αυτά τα οποία με την αποχώρηση από την Κυβέρνηση το 1954 (μετά τη διαφωνία του με τον Αλ. Παπάγο), δεν υλοποιούνται (Μετρό κ.λ.π.) έχουν, ανεξάρτητα από οποιοδήποτε δικαιολογημένο αρνητικό πολιτικό σκεπτικό και αντικειμενικά θετικές διαστάσεις και επιπτώσεις δημοσιονομικές προϋποθέσεων σχεδιασμού Πολιτικής Γης.

Από το 1952 ως το 1955 ένα άλλο σημαντικό στέλεχος της Δεξιάς ο Κ. Καραμανλής ως Υπουργός Δημοσίων Έργων αλλά και Υπουργός Συγκοινωνιών

από το Δεκέμβριο του 1954 βάσει τη σφραγίδα του με αποτελεσματικότητα και θετικό αλλά και αρνητικό τρόπο σε αποφάσεις και έργα υποδομής με σαφή χαρακτηρισμό πολιτικής γης (εκτεταμένο πρόγραμμα οδοποιίας, ύδρευσης, αποχέτευσης, συγκοινωνιακών και υδροηλεκτρικών έργων, τουριστικής ανάπτυξης ενίσχυση του αυτοκινήτου - κατάργηση των τραμ κ.λ.π.).

Η οικονομική ανάπτυξη που επιτυγχάνεται αυτή την περίοδο βασίζεται σε μεγάλο ποσοστό στην ραγδαία αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας στα αστικά και περιαστικά κέντρα και αποκτούν περίπου κύρος "θεσμών".

Η ανέγερση πολυκατοικιών με τη μέθοδο της αντιπαροχής, η διαδοχική αύξηση των συντελεστών δόμησης συναρτήσει των πλέσεων της κομματικής πελατείας και η συνηθέστατα αυθαίρετη δόμηση κύριας ή δεύτερης κατοικίας στις παρυφές των πόλεων αλλά και στις "οικοπεδικές εκτάσεις" των πρώην αγροτεμαχίων των οικοπεδικών και οικοδομικών συνεταιρισμών και "συνεταιρισμών" οι οποίοι ξεφυτρώνουν ως μανιτάρια τις δεκαετίες του '50 και του '60.

Από το 1955 ως το τέλος της δεύτερης υποπεριόδου κυριαρχούν στην πολιτική σκηνή ο Κ. Καραμανλής ως Πρωθυπουργός πλέον της Χώρας και ο Γ. Παπανδρέου ως αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Μέχρι το 1963 οι ρυθμοί της μετανάστευσης κυρίως προς τη Γερμανία αυξάνονται δραματικά από 29.787 μετανάστες το 1955 σε 100.072 το 1963 και αδρανειακά σε 105.569 το 1964 και 117.167 το 1965. Η συγκέντρωση δραστηριοτήτων στην Αθήνα κυρίως μεγιστοποιείται και οι υποδομές της πλέον αποδεικνύονται εξοχώς ανεπαρκείς για να παραλάβουν και να ενσωματώσουν το τεράστιο ρεύμα αστυφιλίας. (Ρόκος, Δ. 1981).

Η τρίτη υποπερίοδος 1963-1967 κυριαρχείται από την άνοδο του Κέντρου στην εξουσία, (μετά από έντεκα χρόνια διακυβέρνησης της Χώρας από τη Δεξιά), από την αποστασία και τη συνακόλουθη δημιουργία των προϋποθέσεων κατάρυσης της δημοκρατίας απ' τη δικτατορία του '67.

Την υποπερίοδο αυτή, παρά την πανθομολογούμενη έλλειψη κομμάτων αρχών πλην της αριστεράς, σημειώνονται ορισμένα αξιοπρόσεκτα βήματα προγραμματισμού της Ανάπτυξης με σαφείς αναφορές σε υποδομές, μέτρα και ρυθμίσεις πολιτικής γης.

Η αξιολογή δραστηριότητα του ΚΕΠΕ από τα τέλη της δεύτερης υπο-

περιόδου με την ανοιχτόμυαλη και υπερβατική σε σχέση με τους κρατούντες κανόνες κομματικού κρατισμού συγκρότησή του από τον Κ. Καραμανλή, με Πρόεδρο τον Καθηγητή Α. Παπανδρέου και μια πλειάδα ικανών και προοδευτικών συνεργατών παράγει ήδη καρπούς και ανοίγει αξιόπιστες προοπτικές για μια ορθολογικότερη τουλάχιστον Ανάπτυξη της Χώρας'.

γ) Οψεις του κοινωνικού σκηνικού

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, η καθολική Εθνική Αντίσταση, ο Εμφύλιος Πόλεμος και η γεωπολιτική και πολιτική συγκυρία της περιόδου 1945-1967 καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό το κοινωνικό σκηνικό της Χώρας, με σαφείς επιπτώσεις στη δημοκρατία και την όξυνση συγκεκριμένων προβλημάτων τα οποία απαιτούσαν (ή και εξανάγκαζαν σε) ρυθμίσεις και δράσεις Πολιτικής Γης. Τις συνέπειες των προβλημάτων αυτών μπορούμε, με δραματικό συχνά τρόπο για το φυσικό και το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, να αποτιμήσουμε σήμερα.

Οι καταστροφές στον οικιστικό πλούτο και τις αγροτικές παραγωγικές δραστηριότητες, του πολέμου και του εμφυλίου πολέμου κυρίως στην ύπαιθρο, οι διώξεις των αριστερών και δημοκρατικών ("συνοδοιπόρων") πολιτών και των οικογενειών τους, απ' τις παραστρατιωτικές και αγρότερα παρακρατικές οργανώσεις της Δεξιάς, οι φυλακίσεις, οι δημεύσεις της περιουσίας, οι εξορίες και οι απολύσεις τους από το δημόσιο τομέα, καθώς και οι ταπεινώσεις τους με τις "δηλώσεις νομιμοφροσύνης" ήταν οι λόγοι για την αναγκαστική καταφυγή τους, από τις μικρές τοπικές κοινωνίες στην ανωνυμία των μεγάλων πόλεων και ιδιαίτερα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Η συνολικότερη εγκατάλειψη της περιφέρειας από το κράτος, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά είχε ως αναπόδραστη συνέπεια τη διάγνωση, αλλά και τη γενίκευση του ρεύματος της αστυφιλίας και της μετανάστευσης, καθώς η σκανδαλώδης εύνοια ή τουλάχιστον η ευμενής έως μεροληπτική μεταχείριση του κράτους προς τους καλούμενους "εθνικόφρονες" (μερικοί από τους οποίους είχαν συνεργασθεί με τους κατακτητές ή είχαν πλουτίσει επί κατοχής), οδήγησαν πολλές αγροτικές οικογένειες χωρίς τέτοιες περιστασιακές στην αναζήτηση μιας καλύτερης

τύχης στα αστικά κέντρα. Έτσι, πολύτιμη αγροτική γη και οικιστικός πλούτος στα χωριά εγκαταλείπονται, ενώ δημιουργείται οξυτάτο, (ή εντέλειτα το υφιστάμενο) οικιστικό πρόβλημα ιδιαίτερα στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, που βρίσκει τη λύση του με τη ραγδαία καθ' ύψος και επιφάνεια, απρογραμμάτιστη, άναρχη και εν πολλοίς αυθαίρετη επέκτασή τους, χωρίς κανένα σεβασμό σε κριτήρια και πολεοδομικά πρότυπα και προδιαγραφές, και μάλιστα με μια "αγαστή σύμπνοια" των "αποτελεσματοικών" πολιτικών της εποχής, της μέσης κοινωνικής συνείδησης, (η οποία δικαιολογημένα στις συγκεκριμένες συνθήκες αναζητούσε τη στοιχειώδη "οικογενειακή ασφάλεια" στην ιδιότητα στέγη, "την προίκα" της χώρας και το "εισόδημα" που συχνά εξασφάλιζε η αντιπαροχή) και της ανθούσας οικοδομικής / οικοπεδικής ατομικής επαγγελματικής δραστηριότητας των εργολάβων / μηχανικών.

Οι διαρκώς αυξανόμενες πιέσεις για οικοδομήσιμη γη δρα καταλυτικά στον ανταγωνισμό των χρήσεων γης στις περιφερειακές ζώνες και οι πραγματικές αλλά και (περισσότερο) οι πλασματικές ανάγκες για πρώτη και δεύτερη κατοικία φουντώνουν (η αξιοποιούν σκόπιμα) αιτήματα για "έναν περισσότερο όροφο", για "μεγαλύτερο ποσοστό κάλυψης", για "επέκταση του σχεδίου πόλης", για "εντάξεις στο σχέδιο πόλης" και αυτονόητα τη συνακόλουθη κερδοσκοπία κυρίως των επιτηδευών εμπόρων γης και των "συνεταιρισμών" τους.

Η Ελλάδα αυτή την περίοδο, αλλάζει κυριολεκτικά μορφή, σχήμα, μέγεθος, αλλά και ρυθμούς "αύξης" και "μεγέθυνσης" και πρότυπα ζωής και αξιών.

Η συγκέντρωση και συγκεντροποίηση δραστηριοτήτων, κεφαλαίων και προνομίων στο κέντρο, η μυθοποίηση της σημασίας της ατομικής ιδιοκτησίας ως "κελύφους" ζωής, ως κοινωνικής "ασφάλειας", ως εξασφάλισης των γηρατειών και των παιδιών, ως εισοδήματος και ως ασφαλούς, δυναμικού και αποδοτικότερου εμπορεύματος και ο κυρίαρχος τρόπος παραγωγής κατοικίας με αντιπαροχή, μπορούν να θεωρηθούν ως βασικά χαρακτηριστικά της περιόδου, τα οποία συνέβαλαν αποφασιστικά στη διαλεκτική διαμόρφωση της μέσης κοινωνικής συνείδησής της.

Αυτή η μέση κοινωνική συνείδηση έχει, μαζί και σε διαρκή αλληλεπίδραση και αλληλοκαθορισμό με την πολιτική εξουσία, τις αξίες και τις επιλο-

γές της, σημαντικό μερίδιο ευθύνης και για τα σημερινά προβλήματα πολιτικής γης, ανάπτυξης και περιβάλλοντος της Χώρας.

3. Αντιλήψεις και Προσπάθειες Θεσμοθέτησης του Κτηματολογίου την περίοδο 1945-1967

Με κοινά αποδεκτή την πεποίθηση ότι αξιόπιστη, ακριβής και ολοκληρωμένη υποδομή Πολιτικής Γης είναι το Κτηματολόγιο θα σταθούμε εδώ για λίγο αναλυτικά στο θέμα αυτό.

Οι προσπάθειες για καθιέρωση του θεσμού του Κτηματολογίου την περίοδο 1945-1967 ακολουθούν την "πεπατημένη".

Και πάλι, (Ρόκος, Δ 1981), πρωταγωνιστεί η ευαισθησία και η πρωτοβουλία ενός επιστήμονα μηχανικού υπαλλήλου της Τοπογραφικής Υπηρεσίας, του Γ.Ν.Ξένου (Σώκος, Α. 1969), ο οποίος, (όπως παλιότερα ο Κ. Καρούσος - με την προώθηση του βασικού νόμου ΓΧΝΖ του 1910 για την ίδρυση του θεσμού του Κτηματολογίου στην Ελλάδα - και ο Δ. Λαμπαδάριος - με το Νόμο 1122/1918 "περί προσωρινής κτηματογραφήσεως της Θεσσαλονίκης" - και όχι μόνο), αποτελεί τον κινητήριο μοχλό για τις ρυθμίσεις σχετικά με το καλούμενο "Αγροτικό Κτηματολόγιο" από το 1937 ως το 1945.

Μετά το Π.Δ. της 17.3/28.7.1937 "Περί τρόπου διανομής των κατά τον Αγροτικών Νόμων απαλλοτριωθέντων αγροκτημάτων και των εν αυτοίς συνοικισμών" και το Νόμο 478 της 10/16.8.1943 "Περί Αγροτικού Κτηματολογίου", ο Γ. Ν. Ξένος ολοκληρώνει την προσπάθειά του με την προώθηση της έκδοσης του Β.Δ. της 27.6./14.7.1945 "Περί εκτελέσεως του Νόμου περί Αγροτικού Κτηματολογίου", το οποίο βεβαίως έμελλε να μην υλοποιηθεί συστηματικά ποτέ, έτσι και ως "μερική" πράξη πολιτικής γης η οποία περιόριζε τον εθνικής κλίμακας και σημασίας θεσμό του Εθνικού Κτηματολογίου στα ρεαλιστικά όρια του πεδίου ευθύνης ενός φωτεινού "αρμοδίου".

Το 1951, μετά την προσάρτηση της Δωδεκανήσου, έχουμε άλλη μια περιστασιακή και αναγκαστική κτηματολογική ρύθμιση με το Νόμο 1688 της 8/10.3.1951 "Περί συστάσεως Κτηματολογικών Γραφείων εν Ρόδω και Κω, οργανικής συνθέσεως του προσωπικού αυτών και άλλων τινών διατάξεων", προφανώς για την τήρηση και ενημέρωση του Κτηματολογίου το οποίο είχαν

ήδη εφαρμόσει οι Ιταλοί κατά την περίοδο κατοχής της Δωδεκανήσου.

Τέλος το 1955, απομακρυνόμενοι όλο και περισσότερο από τη φιλοσοφία του Ν. ΓΧΝΖ του 1910 του Κ. Καρούσου για το Ενιαίο Εθνικό Κτηματολόγιο, με τις ρεαλιστικές προσαρμογές του Δ. Λαμπαδάρου στην ανάγκη προώθησης των Αστικών Κτηματολογίων και του Γ.Ν. Ξένου στην ανάγκη προώθησης του Αγροτικού Κτηματολογίου, φθάνουμε σε άλλη μια μερική σχετική ρύθμιση - που και αυτή όμως δεν είχε καλύτερη τύχη από τις προηγούμενες - με το Β.Δ. της 26.4/15.5.1955 "Περί Δημοτικού και Κοινοτικού Κτηματολογίου".

Το 1959 ο Α. Σώκος, φωτεινή προσωπικότητα, τοπογράφος μηχανικός και δημόσιος λειτουργός διατυπώνει το δικό του ορισμό για το Καθολικό Κτηματολόγιο (Ρόκος, Δ. 1981) και προτείνει Σχέδιο Νόμου "Περί συμπληρώσεως των περί κτηματογραφήσεως αστικών ακινήτων κειμένων διατάξεων" στο οποίο (Ρόκος, Δ. 1981) "πρωτανεύουν απ' τη μια μεριά η αντίληψη της σταδιακής ανάπτυξης του Κτηματολογίου με φορείς, και τις Δημόσιες Υπηρεσίες αλλά και τους ελεύθερους επαγγελματίες αγρ. τοπ. μηχανικούς, και από την άλλη, η προσπάθεια απόβλυνσης των αντιθέσεων και των επιφυλάξεων μεταξύ των Υπηρεσιών που διεκδικούσαν (και εκπονούσαν) μέχρι τότε, σ' εφαρμογή κάποιου απ' τους "Περί Κτηματολογίου" νόμους, κάποιο κομμάτι "αστικού" ή "αγροτικού" Κτηματολογίου".

Μ' αυτό το Σχέδιο Νόμου, ο Α. Σώκος (Καθηγητής Φωτογραμμετρίας αργότερα στο Ε.Μ.Π.) ευαγγελίζεται την αυτοχρηματοδότηση του Έργου, καθιστούσε τους νομικούς, "δεν θα καταγραφθούν τα υποθηκοφυλάκεια, δεν θα μειωθούν οι δουλειές των νομικών" αλλά και τους πολίτες "δεν θα προβλέπεται ειδική φορολογία".

Το συνολικό όμως αποτέλεσμα των πολύπλευρων αυτών ρεαλιστικών συμβιβασμών, για το οποίο εγέρθηκαν δίκαιες και θεμιτές κριτικές αλλά και πιο πολύ, άδικες επιθέσεις και αδικαιολόγητες επικρίσεις, απομάκρυνε το θεσμό του Κτηματολογίου ακόμα και από τον στόχο που ο ίδιος ο ορισμός του Σώκου έβαζε, μια που εξαρτούσε, την προώθησή του απ' τη βαθμιαία ανάπτυξή του "ατρείσει (των) ενδιαφερομένων προσώπων" και τη χρηματοδότησή του απ' την αστάθμητη «οικεία τους βούληση» (Ρόκος, Δ. 1981).

Από το 1960 ως το 1967 ανοίγει ένας ευρύτερος διάλογος για το θεσμό του Κτηματολογίου στην Ελλάδα (Ρόκος,

Δ. 1981) ο οποίος παρακολουθεί τις σημαντικές εξελίξεις στις μεθόδους και τεχνικές που σημειώνονται στη Φωτογραμμετρία, τη Φωτοερμηνεία / Τηλεπισκόπηση και τη Γεωδαισία αλλά και τις σχετικές εφαρμογές και εκφράζει τις τεκμηριωμένες εκσυγχρονιστικές και αναπτυξιακές απόψεις των νέων αγρονόμων τοπογράφων μηχανικών για την ολοκληρωμένη και διεπιστημονική πλέον προσέγγιση του Ενιαίου Εθνικού Κτηματολογίου, ως βασικότατης υποδομής και "εκ των ων ουκ άνευ" προϋποθέσεων ορθολογικής ανάπτυξης της χώρας. (Ρόκος, Δ. 1967).

Ο διάλογος αυτός μένει μετέωρος με την επιβολή της δικτατορίας, η οποία αποφασίζει να προωθήσει και αυτή με τη σειρά της το Εθνικό Κτηματολόγιο, αλλά με αντιεπιστημονικές μεθόδους και πρακτικές οι οποίες επισημάνθηκαν με πολλούς τρόπους και δέχθηκαν πολλαπλή, εμπειριστατωμένη και καταλυτική κριτική.

Έτσι, από το 1945 ως το 1967 μπορούμε να πούμε ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται⁶⁰ και καμιά πρακτικά πρόοδος δεν επιτελείται στο πεδίο της θεσμοθέτησης και προώθησης της σύνταξης του Εθνικού Κτηματολογίου.

4. 1945 - 1967: Η Πολιτική Αναδασμών

Σημαντικό θεωρητικά μέτρο Πολιτικής Γης, με στόχο τη συγκέντρωση του πολυτεμαχισμένου, μικρού και διασπαρμένου αγροτικού κλήρου και κατά συνέπεια την αύξηση της παραγωγικότητας της αγροτικής εργασίας και της αποδοτικότητας της καλλιέργειας, αποτελεί:

(α) η διαμόρφωση απ' το 1948 με τον Αναγκαστικό Νόμο 821 της 29.9.1948 "Περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων" ως το 1965 του νομοθετικού πλαισίου, για την αναδιανομή, των προερχομένων απ' την εποικιστική νομοθεσία και μόνο αγροκτημάτων μέχρι το 1952. Η πρόβλεψη στο άρθρο 9 παράγραφος 2 του Α.Ν. 821, δυνατότητα επέκτασης, με έκδοση Β.Δ. (μετά από πρόταση του Υπουργείου Γεωργίας) της ισχύος του Νόμου και για τις υπόλοιπες αγροτικές ιδιοκτησίες, όντας αντιυποστηρικτική, μια που παραβίαζε διάταξη του άρθρου 17 του Συντάγματος του 1911, απόκτησε στην πράξη ισχύ με την ψήφιση του Ν.2259/1952, που εναρμονιζόταν με το νέο Σύνταγμα του 1952 και ειδικότερα με το άρθρο 104, με βάση το οποίο επιτράπηκε η λήψη σχετικών μέτρων, και

(β) η επέκτασή του από το 1952 και μετά και για τις υπόλοιπες αγροτικές ιδιοκτησίες.

Παρ' όλο που τα προβλήματα, που τεκμηριώναν την αναγκαιότητα των αναδασμών, είχαν κατανοηθεί σε σημαντικό βαθμό πολύ πριν απ' τη νομοθετική τους ρύθμιση, οι γενικότερες συνθήκες παραγωγής και κοινωνικής οργάνωσης στην Ελλάδα δεν επέτρεψαν παρά μόνο το 1948 να αναληφθούν οι πρώτες σχετικές και αντικειμενικά περιορισμένου χαρακτήρα πρωτοβουλίες.

Το νομοθετικό πλέγμα με βάση το οποίο υλοποιήθηκαν οι πρώτοι αναδασμοί στην Ελλάδα περιλαμβάνει:

- (α) Τον Α.Ν. 821 της 29/29.9.1948 "Περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων", Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως Α. 258/1948.
- (β) Το Ν.Δ. 1110 της 21/30.9.1948 "Περί κηρώσεως του Α.Ν. 821/1948 περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων" Φ.Ε.Κ. Α. 234/1949.
- (γ) Το Β.Δ. της 23/31.12.1949 "Περί εκτελέσεως του Α.Ν. 821/1948 περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων" Φ.Ε.Κ. Α. 364/1948.
- (δ) Τον Ν.2258 της 7.10.1952 "Περί επιστεύσεως της οριστικής διανομής εποικισθεισών υπό της τέως Ε.Α.Π. περιοχών και διαλύσεων ιδιορρυθμών τινών εμπροσμάτων σχέσεων και άλλων τινών διατάξεων" Φ.Ε.Κ. Α. 285/1952.
- (ε) Το Β.Δ. της 23.12.1955 - 16.1.1956 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του από 23.12.1949 Β.Δ. περί εκτελέσεως του Α.Ν. 821/1948 περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων" Φ.Ε.Κ. Α. 22/1956.
- (στ) Το Ν.Δ. 3621 του 1956 "Περί παρατάξεως του νομοιστοαίου

βοσκών, τροποποιήσεως της περί αυτού νομοθεσίας και της περί αποκαταστάσεως κτηνοτρόφων τούτης και άλλων τινών διατάξεων" Φ.Ε.Κ. Α. 276/1956.

- (ζ) Το Β.Δ. της 31.5-19.6.1957 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του από 23.12.1949 Β.Δ. περί εκτελέσεως του Α.Ν. 821/1948 "Περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων" Φ.Ε.Κ. Α. 109/1957.
 - (η) Το Ν.Δ. 3881 του 1958 "Περί εγγείων βελτιώσεων" Φ.Ε.Κ. Α. 181/1958.
 - (θ) Το Ν.Δ. 3958 της 29.6-26.7.1959 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί οριστικών παραχωρητηρίων των κλήρων διατάξεων κ.λ.π." Φ.Ε.Κ. Α. 133/1959.
 - (ι) Το Β.Δ. 426 της 11.6.1960 "Περί τροποποιήσεως του από 23.12.1949 Β.Δ. περί εκτελέσεως του Α.Ν. 821/48 περί αναδιανομής αγροτικών κτημάτων" Φ.Ε.Κ. Α. 91/1960.
 - (ια) Το Β.Δ. 357 της 7/13.5.1965 "Περί καθορισμού της διαδικασίας και του τρόπου εν γένει εκτελέσεως αναδασμού αγροτικών κτημάτων" Φ.Ε.Κ. Α. 84/1965, και
 - (ιβ) Το Β.Δ. 956 της 22.11.1965 "Περί συμπληρώσεως του Β.Δ. 357/65, περί καθορισμού της διαδικασίας και του τρόπου εν γένει εντελέσεως αναδασμού αγροτικών κτημάτων".
- Πιο συγκεκριμένα ο Α.Ν. 821/1948 αφορούσε στη γη που παραχωρήθηκε με την εφαρμογή του Αγροτικού Νόμου (κληρονομική) στις εποικισθείσες περιοχές στις οποίες κατά την οριστική διανομή και μετά απ' αυτή διαμορφώθηκε αντιοικονομικό κτηματικό καθεστώς, λόγω κύρια του πολυτεμαχισμού του κλήρου και στόχευε στην

“ολοκληρωτική ή μερικώς αναδιανομή ... προς τον σχολόν της βελτίωσης εν γένει των όρων της γεωργικής εκμεταλλεύσεως του εδάφους της χώρας” Άρθρο 1 του Α.Ν. 821/1948.

Βασικοί όροι της διαδικασίας αναδιανομής ήταν:

(α) η ελεύθερη επιλογή, τουλάχιστον της πλειοψηφίας των ιδιοκτητών, που θα έπρεπε ταυτόχρονα να κατέχουν έκταση μεγαλύτερη απ' το μισό της προς αναδιανομή περιοχής και που προϋπέθετε ότι τη ζητούν, αφού έχουν πεισθεί για τα πλεονεκτήματά της.

(β) η παραχώρηση μετά τον Αναδασμό στους αρχικούς ιδιοκτήτες, κτηματικών μονάδων ίσης αξίας προς αυτές που συνεισέφεραν.

(γ) η κατ' εξαίρεση δυνατότητα επιβολής της απ' το κράτος μόνο όταν η οριστική διανομή δεν είχε ακόμη επικυρωθεί, ή η αναδιανομή γινόταν αναγκαία λόγω εκτέλεσης στην ευρύτερη περιοχή αρδευτικών, αποξηραντικών κ.λ.π. εγχειριστικών έργων και

(δ) η απαγόρευση συμμετοχής στην αναδιανομή ενιαίων φυτειών μεγαλύτερων από 25 στρ.

Ο πρώτος απ' αυτούς τους όρους αποτελούσε ένα σημαντικότατο αντικειμενικό περιορισμό της οποιας προσπάθειας βελτίωσης της γεωργικής παραγωγικότητας, στο βαθμό που οι επικρατούσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και ο μυθοποιημένος ρόλος της ατομικής ιδιοκτησίας στην Ελλάδα, απαιτούσαν να προηπάξει μια μακροχρόνια, συστηματική και πειστική προπαγάνδη και διαφώτιση για το θεσμό και τα πλεονεκτήματα του αναδασμού.

Ο δεύτερος όρος αποκτούσε ουσιαστικό περιεχόμενο μόνο, οριακά και προσωρινά, μια που το μοναδιαίο αγροτεμάχιο - εκμετάλλευση, στο οποίο μετά τον αναδασμό έπρεπε να καταλήξει κατά ιδιοκτήτη η διαδικασία αναδιανομής, μπορούσε να γίνει εύκολα (και πολλές φορές πολύ δικαιολογημένα) τρία και μάλιστα σε διαφορετικές, για μια σειρά από λόγους (ειδικές καλλιέργειες, έδαφος ορεινό ή εν μέρει επικλινές (ρεβένι), διαφορετικά συστήματα καλλιεργητικής διανομής (ντάμας), κατακλυζόμενο κατά τμήμα του περιοδικά έδαφος), περιοχές.

Ετσι μετά μικρό χρονικό διάστημα απ' την πρώτη αναδιανομή, οι ίδιες αιτίες, δομές και συνθήκες της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, με μαθηματική ακρίβεια, προοριζόταν ν' αναπαρά-

γουν, τόσο τον κατακερματισμό και τη διασπορά, όσο και την αποπαραγωγικοποίηση της πρόσκαιρα ενοποιημένης γεωργικής γης.

Ο τρίτος όρος αποκαλύπτει τη βούληση του νομοθέτη να παρεμβαίνει μόνιμα, ρυθμιστικά και διορθωτικά δια μέσου του χρόνου, σε περιοχές που θα συνέτρεχαν και άλλοι ουσιαστικοί λόγοι βελτίωσης της γεωργικής εκμετάλλευσης του εδάφους (εγχειριστικά έργα), ενώ ο τέταρτος όρος προσδιόριζε έμμεσα, ένα όριο (25 στρ.) πάνω απ' το οποίο, με τα μέτρα της εποχής, μια φυτεία μπορούσε να θεωρηθεί, ως οικονομικά σύμφωρη και αποδοτική για τον αυτοκαλλιεργητή αγρότη.

Με βάση τη διάταξη του άρθρου 104 του Συντάγματος του 1952, για λήψη μέτρων κατά της κατάπτωσης των γεωργικών ιδιοκτησιών, ψηφίσθηκε στη συνέχεια ο νόμος 2258/52, με τον οποίο επιτράπηκε να υλαχθούν σε αναδασμό όχι μόνο οι κληρουχικές αλλά και οι ιδιόκτητες γαίες.

Αργότερα, με το άρθρο 34 του Ν.Δ. 3881 του 1958, η εφαρμογή αναδασμού έγινε υποχρεωτική μέσα στα όρια των περιοχών, οι οποίες εξυπηρετούνται από τα μεγάλα εγχειριστικά έργα, που άρχισαν να κατασκευάζονται.

Από το 1953, που άρχισε η εφαρμογή του Αναδασμού, μέχρι το 1962 με βάση τα “επίσημα” στοιχεία, ολοκληρώθηκαν, σύμφωνα με τη θέληση της πλειοψηφίας των αντίστοιχων ιδιοκτητών, αναδασμοί σε 164 χωριά και αγροκτήματα συνολικής έκτασης 1.074.633 στρεμμάτων καλλιεργούμενης γης, που ανήκαν σε 38.444 αγροτικές οικογένειες και αποτελούνταν από 418.401 κατεσπαρμένα αγροτεμάχια. Μετά τον εκούσιο αναδασμό πρόκυψαν 51.893 αγροτεμάχια.

Απ' το 1959 ως και το 1962 πραγματοποιήθηκαν ακόμη υποχρεωτικοί αναδασμοί σε αγροκτήματα συνολικής έκτασης 362.100 στρεμμάτων καλλιεργούμενης γης, που ανήκαν σε 11.011 αγροτικές οικογένειες και αποτελούνταν αρχικά από 33.472 κατεσπαρμένα αγροτεμάχια. Μετά τον υποχρεωτικό αναδασμό πρόκυψαν 15.658 αγροτεμάχια (Ρόκος, Δ. 1981).

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί εδώ, ότι ο συντελεστής συγκέντρωσης των αγροτεμαχίων, ενώ για τον εκούσιο αναδασμό φθάνει στην περίοδο 1953-1962 το 8,10, για τους υποχρεωτικούς είναι μόνο 2,10. Η πρόοδος των Αναδασμών μέσα στην πρώτη δεκαετία της εφαρμογής τους δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητική, στο βαθμό που

κατάφερε να καλύψει μόνο το 10% περίπου της έκτασης της χώρας για την οποία οι Αναδασμοί είχαν προγραμματισθεί ως απολύτως απαραίτητοι, λόγω του πολυτεμαχισμού των αγροτικών ιδιοκτησιών.

Με βάση δημοσιευμένα στοιχεία (Κατσούλης, Ν., 1964) το κόστος των Αναδασμών για την περίοδο αυτή έφθανε τις 25-30 δρ. ανά στρέμμα, και η αγροτική παραγωγή, στις περιοχές που εφαρμόστηκε αναδασμός, αυξήθηκε από 50-300%, ανάλογα βέβαια, με μια σειρά από παράγοντες και ιδιομορφίες της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, που επικρατούσαν σε κάθε μια από τις περιοχές αυτές.

Από τον πίνακα που ακολουθεί, (Πηγή: Δ. Ρόκος: Κτηματολόγιο και Αναδασμοί. Πολιτική Γης”, Μαυρομάτης ΕΠΕ, Αθήνα 1981 και Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1985 και 1989), φαίνεται η πορεία, οι ρυθμοί, και τα μεγέθη των περατωθέντων εκουσιών και υποχρεωτικών αναδασμών στην Ελλάδα σε τρεις χαρακτηριστικές περιόδους:

(α) από της έναρξης ισχύος του σχετικού νομοθετικού πλαισίου ως το 1967,

(β) κατά τα χρόνια της δικτατορίας 1967-1974, και

(γ) κατά τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης.

Τα στοιχεία αυτά επιδέχονται πολλαπλές επιμέρους αναγνώσεις και ερμηνείες που αφήνονται στον αναγνώστη και την ειδικότερη οπτική του, μπορούν όμως εύκολα να τεκμηριώσουν και όχι μόνο για την περίοδο 1945-1967 αλλά και μετέπειτα την συνύπαρξη σαφών χαρακτηριστικών διακρίσεων και ομοιοτήτων τους, όπως προαναφέραμε στις όψεις του πολιτικού σκηνικού.

5. Η Προσπάθεια του Κράτους για την Ανασυγκρότηση της Χώρας. Πολιτικές και Πρόσωπα

Επειδή άλλες εργασίες καλύπτουν με επάρκεια τις προσπάθειες της Αριστεράς για την Ανασυγκρότηση της Χώρας, με βασική τη συμβολή του Αγγ. Αγγελόπουλου και της “Νέας Οικονομίας” (με την οποία είχε συνεργαστεί και ο Σάκης Καράγιωργας), του Αντάνου του Μπάτσι και της ΕΠ-ΑΝ (Επιστήμη-Ανοικτόδομηση), αλλά και της αδόμητης κομματικά, συντηρητικών προσανατολισμών, “Οικονομικής Πορείας” του Ευαγγ. Ανδρουλιδάκη, θα περιοριστώ στην εξέταση της κρατικής προσπάθειας Ανασυγκρότησης

Συγκεντρωτικός πίνακας περατοθέντων αναδασμών 1953 - 1979

Έτος	Εκούσιοι		Χωριά	Υποχρεωτικοί		Χωριά	Συνολικοί Τοπογρ. Συνεργεία	Εκτάσεις σε στρέμματα
	Χωριά	Εκταση σε στρέμματα		Εκταση σε στρέμματα	Χωριά			
1953	4	20.137	-	-	4	3	20.137	
1954	6	38.075	-	-	6	6	38.075	
1955	6	34.403	-	-	6	7	34.403	
1956	10	80.613	-	-	10	10	80.613	
1957	6	41.586	-	-	6	12	41.586	
1958	6	66.477	-	-	6	25	66.477	
1959	5	41.263	4	24.572	9	20	165.835	
1960	14	82.104	18	99.661	32	40	181.765	
1961	13	88.460	11	87.647	24	45	176.107	
1962	14	91.763	34	105.301	48	59	197.064	
1963	20	116.450	25	151.642	45	111	268.092	
1964	25	175.620	31	114.751	56	109	290.371	
1965	21	203.450	30	180.057	51	110	383.507	
1966	23	174.600	16	125.140	39	97	299.740	
1967	23	150.900	8	30.665	31	115	181.565	
1968	20	191.550	29	287.440	49	100	478.990	
1969	23	149.400	50	279.940	73	170	429.935	
1970	23	127.260	59	304.675	82	183	431.935	
1971	39	261.600	39	189.000	78	190	450.600	
1972	26	195.000	33	180.000	59	200	375.000	
1973	30	205.100	57	304.610	87	214	509.710	
1974	32	193.050	43	217.720	75	200	410.770	
1975	14	70.220	31	156.425	45	173	226.645	
1976	26	126.150	29	139.900	55	153	266.050	
1977	22	171.950	19	140.500	41	143	312.450	
1978	19	102.010	33	99.060	52	144	201.070	
1979	19	94.500	52	131.835	71	175	226.335	
Σύνολο	489	3.293.691	651	3.350.451	1.140		6.644.232	

μέσω του "Οργανισμού Ανασυγκροτήσεων".

"Εκ πληροφοριών τας οποίας είχε η Κυβέρνησις, εμόρφωσε την αντίληψιν, ότι, ίνα η Ελλάς τύχη οικονομικής ενισχύσεως προς ανασυγκροτήσιν της εις τον τομέα της επανορθώσεως των πολεμικών φθορών εις τα διάφορα έργα, ή και της εκτελέσεως νέων παραγωγικών έργων, επεβάλλετο να θέση υπ' όψιν της εν Αμερικη Τραπέζης Εισαγωγών Εξαγωγών πλήρες πρόγραμμα δικαιολογούν τον τρόπον της διαθέσεως της ενισχύσεως ήτις θα εξητείτο.

Είχε δε επί πλέον την πληροφορίαν η Κυβέρνησις ότι το εν λόγω πρόγραμμα έπρεπε να τεθή υπ' όψιν της ως άνω Τραπέζης το βραδύτερον μέχρι των αρχών του μηνός Σεπτεμβρίου του έτους 1946 εξ ου και διήλθον περίουτο προέκυπτε προθεσμία δια την κατάρτισιν αυτού". (Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως, 1947). Με τη γλώσσα και το ύφος της εποχής, με την προσμονή της "ξένης βοήθειας" αλλά και με την έμφαση της υπογράμμισης των ίδιων

των συγγραφέων, αποδίδεται με ενάργεια το πως "επί τη βάσει των ανωτέρω απόψεων" συγκροτήθηκε ο "Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως" (Ο.Α.) για να συντάξει το "Πρόγραμμα Ανασυγκροτήσεως" (Π.Α.) της Χώρας με ευρύτατη εν λευκώ εξουσιοδότηση από την τότε Κυβέρνηση.

Σύμφωνα με το σχετικό Νόμο, σκοπός του Οργανισμού Ανασυγκροτήσεως ήταν:

"η εκπόνησις προγράμματος εκτελέσεως του συνόλου των έργων όσα θα απαιτηθούν δια την αποκατάστασιν των εκ του πολέμου ζημιών ως και δια την ανάπτυξιν και εκμετάλλευσιν των πλουτοπαραγωγικών πόρων της χώρας".

Το πρόγραμμα περιοριζόταν (κατά τον Ο.Α.) "εις τας τεχνικάς βάσεις της ολοκληρωτικής ανασυγκροτήσεως της Ελληνικής οικονομίας προς μίαν ευρύτεραν ή προπολεμικώς ανάπτυξιν αυτής". Κατά τον Οργανισμό Ανασυγκροτήσεως το πρόγραμμα αυτό, προϊόν μιας εντατικής, διεπιστημονικής συλλογικής προσπάθειας, το

οποίο δημοσιεύθηκε σε ειδική έκδοση στην Αθήνα το 1947:

(α) είναι πλήρες ως προς την επανορθώσιν των πολεμικών φθορών,

(β) είναι πλήρες ως προς τη συνέχισιν των ημιτελών (πρω του πολέμου αρξαμένων) έργων,

(γ) προδιαγράφει την εκτέλεσιν νέων παραγωγικών έργων δυναμένων να αρχίσουν αμέσως,

(δ) προδιαγράφει τον εφοδιασμόν της Χώρας δια του αναγκαίου εξοπλισμού προς εκτέλεσιν και λειτουργίαν των παραγωγικών έργων και εν γένει προς εκτέλεσιν παραγωγικών εργασιών,

(ε) δίδει γενικήν εικόνα των δυνατοτήτων αξιοποιήσεως του βασικού νεκρού παραγωγικού πλούτου της Χώρας προς μίαν ευρύτεραν ανάπτυξιν της παραγωγής, και

(στ) δίδει κατά προσέγγισιν εικόνα των απαιτηθησόμενων κεφαλαίων δι' όλους τους ανωτέρω σκοπούς."

Με Πρόεδρο του Συμβουλίου του Οργανισμού Ανασυγκροτήσεως τον Ανάργυρο Δημητράκοπουλο, Βουλευτή Αθηνών, με Αντιπρόεδρο τον Πρύτανη του Ε.Μ.Π., Καθηγητή Κ. Γουναράκη και Μέλη τον Αλ. Βερδέλη, Πρόεδρο του Τ.Ε.Ε., τον Κ. Δοξιάδη, Γ. Διευθυντή του Υφυπουργείου Ανοικοδομήσεως, τον Κ. Αμπλαγιάννη, Διευθυντή του Υπουργείου Δημοσίων Έργων, τον Κ. Καρανίκια Καθηγητή της ΑΣΟΕΕ, τον Ι. Καρά Διευθυντή του Χημείου του Κράτους, τον Χ. Κατσάπα, Βιομήχανο, τον Π. Παπαϊωάννου, Γ. Διευθυντή του Υπουργείου Μεταφορών, τον Στ. Παπανδρέου Καθηγητή της Αν. Γεωπονικής, τον Δ. Στεφανίδη, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών και τον Ν. Χωραφά, Διευθυντή Υδραυλικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Δημοσίων Έργων από την 1.7.1946 και νέα μέλη που διορίστηκαν μετά τη συνταξή του προγράμματος τους Κ. Ζαρίφη Μηχανικό, Α. Σαουνάτσο Προϊστάμενο Οικ. Μελετών και Ι. Παρασκευόπουλο Καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών (12.9.1946), τον Κ. Δόσιο τέως Γεν. Διευθυντή του Γενικού Χημείου του Κράτους (4.2.47) και αργότερα τον Ν.Χριστοδούλου Γεν. Διευθυντή Υπουργείου Γεωργίας, και Γεν. Διευθυντή τον Π. Κουβέλη, και με συννεργάτες έγκριτους και πεπειραμένους μηχανικούς και άλλους επιστήμονες στελέχη του κρατικού μηχανισμού αλλά και ιδιώτες και Πανεπιστημιακούς, ο Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως (Ο.Α.) αποτέλεσε μια φωτισμένη διεπιστημονική, ικανή, έμπειρη και αποτελεσματική "δύναμη κρούσης", η οποία με τον πατριωτισμό όσον την αποτελούσαν και με επιστημονική μεθοδολογία και συστηματικότητα κατάφερε, χωρίς καθόλου ή/και με ελάχιστα αντικειμενικές και αξιόπιστες στατιστικές απογραφές της κατάστασης και της ποιότητας της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της Χώρας και των πολυδιάστατων καταστροφών της, να συντάξει το Πρόγραμμα Ανασυγκροτήσεως εκπετεινότας "οικειοθελώς" το πλαίσιον της σαφώς καθορισμένης αρμοδιότητός της και εις έρευναν γενικότερου οικονομικού περιεχομένου, τούτο δε μόνον προς τον σκοπόν να φανεί (ο Ο.Α.) ωφελιμότερος εις μίαν περίοδον εξαιρετικής ανάγκης" (Ο.Α., 1947).

Οι συννεργάτες του Ο.Α. συγκροτήθηκαν σε ομάδες δουλειάς, οι οποίες ασχολήθηκαν ειδικότερα με:

- τη Συγκοινωνία,
- την Υδατική Οικονομία,
- την Ενεργειακή Οικονομία,

τη Βιομηχανία,
τη Γεωργία,
τον Οικισμό "εν γένει",
τον Τουρισμό,
τα Οικονομικά Θέματα,
το "Δυναμικόν εις εργασίαν" και
τις Χαρτογραφίσεις,

τομέεις στους οποίους τα "εφαρμοστέα μέτρα" τα οποία πρότεινε το Πρόγραμμα Ανασυγκροτήσεως επρόκειτο αντικειμενικά να έχουν αμέσως ή εμμέσως σαφείς διαστάσεις, αλλά και επιπτώσεις πολιτικές γης.

Σημειολογικά, το Πρόγραμμα Ανασυγκροτήσεως (Π.Α.) αντιλαμβανόταν την ανάγκη ολοκληρωμένης (Ρόκος, Δ. 1981) προσέγγισης των πολυδιάστατων προβλημάτων της Χώρας, των αιτίων και των δεδομένων τους, αλλά και των βέλτιστων λύσεών τους και αυτό αποδεικνύεται από τη συχνότητα, την ένταση και την έκταση χρήσης της λέξης "ολοκληρωτική" (στην ουσία: ολοκληρωμένη) στα κείμενά του.

Έτσι το Π.Α. είναι "ολοκληρωτικό", στοχεύει στην "ολοκληρωτική" Ανασυγκρότηση της Χώρας, θα ήθελε να έχει και επιδίωξε με κάθε τρόπο να συγκροτήσει μια "ολοκληρωτική" εικόνα της προπολεμικής κατάστασης της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της Ελλάδας, για να βασιίσει σ' αυτή τις "ολοκληρωτικές" επεξεργασίες του, έκανε ακόμη "ολοκληρωτική" επεξεργασία των στοιχείων για τις πολεμικές καταστροφές της και ο Ο.Α. προτείνει "ολοκληρωτική" εφαρμογή των σχεδίων και του προγράμματος του από την πολιτική εξουσία και όχι μόνο για την επανόρθωση των πολεμικών φθορών, αλλά και για την αξιοποίηση του "νεκρού πλούτου" της Χώρας, με την αναδιάρθρωση της οικονομίας για το ξεπέραςμα των δομικών της προβλημάτων και την προετοιμασία των απαραίτητων υποδομών για την Ανάπτυξή της.

Ο Ο.Α. αναγνωρίζει ως κοινό Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας τη Γεωργία και τη Βιομηχανία, επισημαίνει ως μείζον το οξύτατο δημογραφικό πρόβλημα "υπερπληθυσμού", αντικειμενικά θέτει προδιαγραφές για τις μελέτες και τις διερευνήσεις οι οποίες πρέπει ταχύτατα να πραγματοποιηθούν για να στηριξούν την Ανασυγκρότηση της Χώρας και προϋπολογίζει για την πλήρη εφαρμογή του Π.Α. ότι απαιτούνται με τιμές 1947: 5.704.000.000 δολάρια για μια εικοσαετία, από τα οποία τα 2.169.932.100 την πρώτη πενταετία.

Ο Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως πίστευε ότι:

"(α) Πρέπει να αντιμετωπισθούν εν τω καταλλήλω συνδυασμό όλοι οι παραγωγικοί κλάδοι οι έχοντες περιεχόμενον δεκτικών αναπτύξεως με βάση την ΓΕΩΡΓΙΑΝ και την ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΝ ως αποτελούσας τον ΚΟΡΜΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ και με προϋπόθεσιν την επανόρθωσιν των πολεμικών φθορών προς τον σκοπόν της όσον το δυνατόν μεγαλύτερης οικονομικής αποδόσεως της παραγωγής δια της αξιοποιήσεως του νεκρού αυτής παραγωγικού πλούτου.

(β) Αι ανωτέρω προσπάθεια δύναται να διασταλλούν εις δύο κατηγορίας:

(I) Εις την επανόρθωσιν των πολεμικών φθορών εις τα διάφορα έργα, εις τη συνέχισιν των προπολεμικών αρξαμένων παραγωγικών έργων, εις την εκτέλεσιν των αναγκαίων προς αξιοποίησιν του ΝΕΚΡΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΝΕΩΝ ΕΡΓΩΝ και εις τους αναγκαίους εξοπλισμούς προς λειτουργίαν πάντων τούτων των έργων ως επίσης και προς εκτέλεσιν οιωνδήποτε παραγωγικών εργασιών.

ΕΙΣ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΝ ΔΗΛΑΔΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

(II) Εις την ρύθμισιν ζητημάτων: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ και ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ως επίσης και ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ και ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

αναφερομένων εις την εκμετάλλευσιν των ανωτέρω έργων και εις την εν γένει ΣΥΝΘΕΣΙΝ και ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ της ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ με αφητηρίαν την εξομάλυνσιν του σημερινού αυτής ρυθμού.

(γ) Οίκοθεν νοείται ότι η εξασφάλις των ανωτέρων (β I) τεχνικών βάσεων αποτελεεί τη θεμελιώδη προϋπόθεσιν πασών των λοιπών προσπαθειών"

Στο έργο του Οργανισμού Ανασυγκροτήσεως (1946-1948) συνέβαλε αποφασιστικά η έμπνευση, η διορατικότητα, η ικανότητα, ο πατριωτισμός,

και το γενικότερο κύρος του Προέδρου του Ανάγκου Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος του Γ. Παπανδρέου, Καθηγητή Πολεοδομίας του Ε.Μ.Π. 1938-1946 και Προέδρου του Τ.Ε.Ε. 1936-1941.

Ο Αν. Δημητρακόπουλος, Μηχανικός στην Υπηρεσία Δημοσίων Έργων του Υπουργείου Εσωτερικών 1911-1914 και στον τομέα Πολεοδομίας του Υπουργείου Συγκοινωνιών (1914-1946), στο οποίο έγινε και Γενικός Διευθυντής, συνεργάστηκε στην Ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαϊά του 1917 και των Σερρών μετά την ανακατάληψή τους το 1918.

Η πείρα του και η ενδελεχής μελέτη της Πολεοδομικής Νομοθεσίας ήταν η επαρκής και αξιόπιστη υποδομή για να εισηγηθεί τους Νόμους του 1923 με τη σαφέστατη αναφορά τους σε ευαίσθητες ρυθμίσεις πολιτικής γης, τη λύση πολλών πολεοδομικών προβλημάτων της Αθήνας και τη μετατροπή του πεδίου του Άρεως σε Δημόσιο Κήπο.

Ο Αν. Δημητρακόπουλος διετέλεσε Υπουργός Δημοσίων Έργων και (προσωρινά) Τ.Τ. στις Κυβερνήσεις του 1945 του Π. Βούλγαρη, του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού και του Π. Κανελλόπουλου και μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης του Π. Βούλγαρη στις 17.10.45 δεν αποδέχτηκε την πρόταση σχηματισμού Κυβέρνησης, λόγω διαφωνιών του με τον Αρχιεπίσκοπο ο οποίος είχε ήδη γίνει και αντιβασιλέας.

Διετέλεσε ακόμη Πρόεδρος της ΔΕΗ (1951-1954).

Το έργο του στον Οργανισμό Ανοικοδομώσεως, η πολυδιάστατη πείρα του, η πανθομολογούμενη ικανότητά του και το ήθος του, δεν αποτέλεσαν όμως επαρκή στοιχεία για την εκλογή του ως βουλευτή μετά το 1950.

Ένα άλλο πρόσωπο το οποίο έπαιξε σημαντικότατο ρόλο στην προσπάθεια ανασυγκρότησης της Χώρας σ' ένα πλαίσιο συγκροτημένης αντίληψης πολιτικής γης ήταν ο Κ. Δοξιάδης.

Αρχιτέκτων, Επιμελητής του Ε.Μ.Π. 1939-1944, Προϊστάμενος του Γραφείου Χωροταξικών και Πολεοδομικών Μελετών του Υπουργείου Συγκοινωνίας, Υφυπουργός Ανοικοδομώσεως στην Κυβέρνηση Θ. Σοφούλη 1945-1946, Γενικός Διευθυντής του Υφυπουργείου Ανοικοδομώσεως και μέλος του Συμβουλίου του Οργανισμού Ανοικοδομώσεως 1946-1948, και Συντονιστής του Προγράμματος Ανοικοδομώσεως στο Υπουργείο Συντονισμού στην Κυβέρνηση Σ. Βενιζέλου, ο φωτι-

σμένος επιστήμονας και τεχνικός Κ. Δοξιάδης, πήρε ενεργό μέρος στην προσπάθεια ανοικοδόμησης και ανασυγκρότησης της Χώρας, συνδυάζοντας ως πανεπιστημιακός, δημοσious λειτουργός και πολιτικός, τις ειδικές γνώσεις, δυνατότητες, εμπειρίες αλλά και τις ευρείες κατά καιρούς εξουσιοδοτήσεις του και βλέποντας, ιδιαίτερα στα ζητήματα πολιτικής γης, μακρύτερα απ' τον ορίζοντα της εποχής του. (Δοξιάδης, Κ. 1947, 1959, 1960).

Θα ήταν σοβαρή παράλειψη, αν απ' τα σημαντικότερα στελέχη των πανεπιστημίων, του ιδιωτικού τομέα και των δημοσίων υπηρεσιών τα οποία πήραν μέρος στις ομάδες εργασίας του Οργανισμού Ανοικοδομώσεως (μεταξύ των οποίων -χωρίς διάθεση διάκρισης τους από τους άλλους- και οι Καθηγητές Π. Σαντορίνης, Η. Μαριολόπουλος, Α. Σίνος, Π. Αναγνωστόπουλος, Ι. Δημακόπουλος, Ι. Κοκκώνης, Β. Κριμπάς, ο βουλευτής Ιωαννίνων Ε. Αβέρωφ, οι μελετητές Δ. Ευστατιάδης, Π. Σκοπετέας, Ν. Αλτηγός, Ι. Ρωμαΐδης κ.λ.π., τα στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης Γ. Λυμπερίδης, Π. Πουκαμιάς, Κ. Αλβανός κ.λ.π.), δεν εστιάζαμε στη θέση αυτή το ενδιαφέρον μας στον Ανδρέα Σώκο, Τοπογράφο Μηχανικό, Προϊστάμενο Φωτοτοπογραφικού Τ.Τ.Υ. του Υπουργείου Δημοσίων Έργων, ο οποίος με την ιδιότητά του αυτή ανέλαβε το θεμελιώδες έργο υποδομής της προσπάθειας του Οργανισμού Ανοικοδομώσεως, μ' άλλα λόγια το έργο των Χαρτογραφικών.

Ο Ανδρέας Σώκος υπηρέτησε σαράντα χρόνια από το 1924 ως το 1964 στα Υπουργεία Συγκοινωνίας (Υ.Σ.) και Δημοσίων Έργων (Υ.Δ.Ε.), ως Προϊστάμενος και Οργανωτής του Φωτοτοπογραφικού Τμήματος του Υ.Σ (1926-1950), Προϊστάμενος Διευθυντής της Τοπογραφικής Υπηρεσίας του (1950-1954), Προϊστάμενος της Διευθύνσεως Κτηματογραφιών και Κτηματολογίου (1955-1960) και Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Τοπογραφιών και Κτηματολογίου του Υ.Δ.Ε. (1958-1964).

Διορατικός, φωτεινός και οξυδερκής μηχανικός ο Ανδρέας Σώκος εισήγαγε στην Ελλάδα τις μεθόδους, τεχνικές και εφαρμογές της τεχνολογίας αιχμής της εποχής, της Φωτογραμμετρίας, στην περιοχή της οποίας ελέγχθηκε και διετέλεσε Καθηγητής του Ε.Μ.Π. από το 1961 ως το 1968 και ήταν από τους κυριότερους πρωτοπόρους οραματιστές του θεσμού του Κτηματολογίου ως βασικής υποδομής σχεδιασμού και ανάπτυξης της Χώρας.

Ο Ανδρέας Σώκος που είχα τη χαρά και την τύχη να είμαι απ' τους πρώτους σπουδαστές του στο Ε.Μ.Πολυτεχνείο, ολοκλήρωσε την πείρα της συγκεκριμένης πράξης, με τη θεωρία και το όραμα με την πρωτοβουλιακή ανάληψη ευθύνης στον βασικότατο τομέα για την άσκηση και χάραξη μιας αξιόπιστης πολιτικής γης, τον τομέα της σύνταξης, τήρησης, ενημέρωσης και τακτικής αναθεώρησης των πάσης φύσεως θεματικών χαρτών, (και τοπογραφικών / κτηματογραφικών / φωτογραμμετρικών διαγραμμάτων), οι οποίοι απαιτούνται από τη φάση της μελέτης σκοπιμότητας, ως τη φάση της οριστικής μελέτης και του ελέγχου παρακολούθησης της πραγματοποιήσεως ενός τεχνικού έργου και σε όλα τα στάδια των Σχεδίων και των Προγραμμάτων Ανάπτυξης.

Πολυγραφώτατος ο Ανδρέας Σώκος και ευλατρίδης, άφησε ένα τεράστιο δημοσιευμένο έργο μέσα από το οποίο ο ενδιαφερόμενος μελετητής των θεμάτων Πολιτικής Γης της περιόδου θα βρει πολυτιμώτατο υλικό. (Σώκος, Α. 1959, 1969)⁹.

6. Κριτική προσέγγιση ειδικών όψεων της Πολιτικής Γης της περιόδου 1945-1967

Η Πολιτική Γης και της περιόδου 1945-1967 απεικονίζει πιστά τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της Πολιτικής

Γης που ασκήθηκε κατά καιρούς στην Ελλάδα (Ρόκος, Δ. 1993), όπως όμως αυτά επηρεάστηκαν ιδιαίτερα ή και καθορίστηκαν από τις γεωπολιτικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες της περιόδου αυτής, που εξετάσαμε παραπάνω.

Ετσι έχουμε θεσμοσμένη (Κανονιστική, Ρυθμιστική, Παραμβατική, Θεματική, Ειδική, Νομοτελειακά Εξελισσόμενη, Υπηρεσιακή / Γραφειοκρατική και Ειδικών Σκοπιμοτήτων Πολιτική Γης, αλλά και Αυθαίρετη / Αυτόνομη, (Ατομική και Συλλογική).

Πολλά από τα μέτρα Πολιτικής Γης υπαγορεύθηκαν από τις αδήριτες ανάγκες άρσης συγκεκριμένων συνεπειών της κατοχής όπως π.χ.:

- η Συντακτική Πράξη 45 της 1/7 Ιουνίου 1945 (ΦΕΚ Α 143) με την οποία ακυρώνονταν οι δικαιοπραξίες με τις οποίες μεταβιβάστηκαν ακίνητα ή κινητά από αλλοδαπούς, αρχές ή υπαλλήλους,

- η Συντακτική Πράξη 114 της 29/29 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ Α 119) που πρόβλεπε τη με Νόμο (Α.Ν.1323 της 25/25.11.1949 ΦΕΚ Α 323) ακρόωση πωλήσεων μικροϊδιοκτησιών κατά την κατοχή υπέρ των πωλητών και των κληρονόμων τους, κ.λ.π.

Άλλες ρυθμίσεις Πολιτικής Γης στόχευαν στην άρση ορισμένων συνεπειών του Εμφυλίου Πολέμου, όπως π.χ.:

- το Ν.Δ. 2536 της 23/27 Αυγούστου 1953 "Περί επανεποικισμού των παραμεθορίων περιοχών (Μακεδονίας, Θράκης και Ηπείρου) και ενισχύσεως του πληθυσμού αυτών" με σκοπό την ανύψωση του βιοτικού και κοινωνικού επιπέδου του πληθυσμού τους και τον επανεποικισμό τους από όσους για τους γνωστούς λόγους τις είχαν εγκαταλείψει.

Η παρακολούθηση της εφαρμογής του Ν.Δ. αυτού ανατέθηκε σε Ανώτατη Επιτροπή με Πρόεδρο τον Υπουργό Συντονισμού και μέλη τους Υπουργούς Οικονομικών, Γεωργίας και Βορείου Ελλάδας, στην οποία μετείχαν ακόμη, ανώτατος αξιωματικός και ανώτεροι υπάλληλοι των Υπουργείων Συντονισμού, Γεωργίας, Οικονομικών, Κοινωνικής Πρόνοιας και Παιδείας.

Η Ανώτατη Επιτροπή καθόριζε τις κατευθυντήριες γραμμές "του θέματος του Εποικισμού και της Ενισχύσεως των Ακριτικών Περιοχών" τις οποίες και εξειδίκευαν οι τοπικές επιτροπές αρμόδιων δημοσίων υπαλλήλων (και πάντα με συμμετοχή ενός ανώτερου αξιωματικού ως εκπροσώπου του Γ. Σώματος Στρατού).

Οι τοπικές επιτροπές μελετούσαν τις ανάγκες: επανεποικισμού, αγροτικής και κτηνοτροφικής αποκατάστασης, αναδιανομής των γαιών, ανάπτυξης των γεωργικών καλλιεργειών, ενίσχυσης του πληθυσμού με άτοκα δάνεια, παροχής σπόρων και λιποσμάτων, στέγασης, ανέγερσης σχολείων και Ιερών Ναών, άρδευσης, ύδρευσης, ανάπτυξης αγροικονομικών μέσων, παντός είδους εφοδιασμού, υγιεινής, αξιοποίησης "ανεκμετάλλετων" μέχρι τότε χώρων και πόρων και της "εν γένει" βελτίωσης των όρων διαβίωσης του "μεθορίου" πληθυσμού.

Ο Γενικός Διευθυντής κάθε παραμεθόριας περιφέρειας ενέκρινε το σχετικό μετά τις μελέτες πρόγραμμα το οποίο και εκτελούσαν στη συνέχεια οι αρμόδιες αρχές.

Τα άρθρα του Νόμου αυτού για τη διοίκηση των εγκαταλελειμμένων ακινήτων, για τους εγκαταλελειμμένους κλήρους, για τις εγκαταλελειμμένες περιοχές, για την αναθεώρηση των οριστικών διανομών, για τη διάθεση ακινήτων, για την προστασία και τις υποχρεώσεις των αποκαθιστάμενων και για την σταδιακή κατά περίπτωση άρση των στρατιωτικών μέτρων, για την κύρωση των Πράξεων του Υπουργικού Συμβουλίου: 253 της 3.3.1951, 860 της 20.7.1951, 1218 της 29.10.1952, 828 της 29.7.1952, όπως επίσης και του τροποποιητικού του Νόμου 2781 της 16/18 Μαρτίου 1954 και των Υπουργικών Πράξεων επέκτασης της ισχύος τους και σε άλλες περιοχές, είναι χαρακτηριστικά των πολιτικών επιλογών των δυνάμεων εξουσίας της περιόδου, οι οποίες, ως νικήτριες του Εμφυλίου εμπέδωναν και με ειρηνικά πλέον μέσα την κυριαρχία τους στις παραμεθόριες περιφέρειες με διαφορικές συχνά μεταχειρίσεις όχι μόνο μεμονωμένων πολιτών αλλά και ολόκληρων περιοχών.

Η σαφής εμπλοκή συγκεκριμένων πολιτικοκοινωνικών κριτηρίων στις ρυθμίσεις πολιτικής γης που εφαρμόστηκαν στις περιοχές-θέρετρα του Εμφυλίου Πολέμου προεξβαλλόταν και προεξβάλλεται μέχρι σήμερα σε περιοχές παραδοσιακά φρούρια της συντηρητικής παράταξης σ' όλες τις εθνικές εκλογικές διαδικασίες.

Άλλωστε η άσκηση Πολιτικής Γης μέσω της εποικιστικής νομοθεσίας (Ν.Δ.260/1947, Α.Ν.823/1948, Ν.Δ.1118/1949, Ν.2017/1952, κ.λ.π.) ενσωμάτωσε την περίοδο αυτή και στοιχεία της εκδικητικής συμπεριφοράς του κράτους των μετέπειτα νικήτων του Εμφυλίου Πολέμου κατά των αντιπάλων τους, π.χ. με το Ψήφισμα

Ν' της 17/20 Αυγούστου 1948 "Περί εκπτώσεως κληρούχων συμμετεχόντων εις τον κατά τον κράτους συμβολιακό αγώνα", όπως επίσης και στοιχεία κοινωνικής δικαιοσύνης με μεροληπτικό στις συγκεκριμένες συνθήκες χαρακτηρισμό π.χ. με την Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου 79 της 29.6/11.7.1962 "Περί διαγραφής χρεών των πολεμοπαθών αγροτών κατά το χρονικό διάστημα 1945-1947".

Μια σειρά Νόμων Πολιτικής Γης αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση των συνθηκών στην Ελλάδα φυσικών καταστροφών όπως π.χ.:

- Ο Νόμος 2576 της 4/4.9.1953 "Περί ιδρύσεως Υφυπουργείου Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων Νήσων και περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί Υπουργικού Συμβουλίου κειμένων διατάξεων".

Μέσα από τη Νομοθεσία των Απαλλοτριώσεων της περιόδου 1945-1967 μπορούμε να επιστημονομύ τις κατά καιρούς κατευθύνσεις της αναπτυξιακής, της κοινωνικής (αλλά και της εξωτερικής) πολιτικής των κυβερνήσεων, όπως π.χ. από:

- το Ν.Δ. 2987 της 26 Αυγούστου / 2 Σεπτεμβρίου 1954 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της κειμένης νομοθεσίας περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων".

- το Ν.Δ. 3000 της 8/8 Σεπτεμβρίου 1954 "Περί αποζημιώσεως κυρίων και ενοικιοστασιακών μισθωτών αστικών ακινήτων εν περιπτώσει αναγκαστικής απαλλοτριώσεως",

- το Β.Δ. της 22 Δεκεμβρίου 1960 / 5 Ιανουαρίου 1961 "Περί επεκτάσεως των διατάξεων του άρθρου 7 του Ν.Δ. 3979/1959 και επί απαλλοτριώσεων προς κατασκευήν κρατικών εργοστασίων εκ πιστώσεων Δημοσίων Επενδύσεων",

- το Ν.Δ. 3828 της 15/20 Αυγούστου 1958 "Περί αποκαταστάσεως της οικονομίας των εκ των υδροηλεκτρικών έργων Ταυρωπού (Μέγδοβα) θιγόμενων" (και άλλα αντίστοιχα διατάγματα για τις περιοχές των έργων Αχελώου, Πηνειού κ.λ.π.),

- το Β.Δ. 785 της 19 Σεπτεμβρίου / 21 Οκτωβρίου 1961 "Περί επεκτάσεως των διατάξεων του άρθρου 7 του Ν.Δ. 3979/1959 επί πασών των προς δημοσίαν ωφέλειαν κηρυσσομένων αναγκαστικών απαλλοτριώσεων",

- το Νόμο 2040 της 8/11 Απριλίου 1952 "Περί απαλλοτριώσεως κτημάτων δια την ανέγερση Μεγάρου της Αμερικανικής Πρεσβείας",

- το Νόμο 2352 της 30 Μαρτίου / 2 Απριλίου 1953 "Περί ανταλλαγής οικοπέδου του Δημοσίου προς έτερον τοιούτον του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων και παραχωρήσεως αυτού δια την ανέγερσην Μεγάρου της Αμερικανικής Πρεσβείας",
 - το Β.Δ. της 29/30 Απριλίου 1953 "Περί κωδικοποιήσεως των κειμένων διατάξεων περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων" κ.λ.π.
 - Υπηρεσιακού/Γραφειοκρατικού χαρακτήρα ρυθμίσεις Πολιτικής Γης έχουμε την περίοδο αυτή συνήθως όταν η συνεχής εναλλαγή βραχυβίων κυβερνήσεων αναγορεύει και για αντικειμενικούς λόγους, μερικούς υπηρεσιακούς παράγοντες (οι οποίοι πολύ συχνά είναι καλοί επιστήμονες, και δημόσιοι λειτουργοί, φωτεινοί και οραματιστές αλλά και μπορούν να προωθήσουν/επιβάλουν συγκυριακά μικρές, τρέχουσες, συστηματικές, θετικές, ή απλά αναπόφευκτες/απαραιτήτες σχετικές παρεμβάσεις στους πολιτικούς προϊσταμένους τους), σε αποκλειστικούς εμπνευστές και εκτελεστές της Πολιτικής Γης.
 - Τέτοιες ρυθμίσεις βρίσκονται:
 - στο Β.Δ. της 29.4/3.5.1947 "Περί συστάσεως Επιτροπής ενασχίσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου επί των ανεγειρομένων οικοδομών κ.λ.π. εν τη περιφέρειά της τ.Διοικήσεως Πρωτευούσης κ.λ.π.,
 - στο Νόμο 3155 του 1955 "Περί κατασκευής και συντηρήσεως οδών" και στην μετέπειτα σχετική νομοθεσία,
 - στους Νόμους για τις Έγγειες Βελτιώσεις,
 - στους Νόμους για τη διαχείριση ανταλλαξιμών μουσουλμανικών κτημάτων,
 - στους Νόμους για τις Δημοτικές Επιχειρήσεις και Εκμεταλλεύσεις και τα Έσοδα Δήμων και Κοινοτήτων,
 - στους Νόμους για τις αγροληψίες των Ιονίων Νήσων και στους Νόμους για τα Εμφυτευτικά Κτήματα,
 - στους Νόμους για τις Χορηγήσεις Δανειών,
 - στους Νόμους για τις αποστραγγιζόμενες γαίες,
 - στους Νόμους περί φόρου μεταβίβασης ακινήτων (Α.Ν. 1521 της 29/29 Οκτωβρίου 1950) και τους σχετικούς μετέπειτα νόμους για τη φορολογία υπεριτιμήσεως και ανατιμήσεως ακινήτων κ.λ.π. όπως το Ν.Δ. 2709 της 31 Οκτωβρίου / 11 Νοεμβρίου 1953 "Περί επιβολής εισφοράς υπέρ του Δημοσίου επί των περιπτώσεων αυξήσεων της αξίας των ακινήτων συνέπειτα της εκτελέσεως έργων δημοσίων επενδύσεων)
 - στο Ν.Δ. 2503 της 31 Ιουλίου / 3 Αυγούστου 1953 "Περί παρατάσεως των προθεσμιών επικυρώσεως ανώμαλων δικαιοπραξιών επί γεωργικών κλήρων" και στους άλλους Νόμους για τις απαγορευμένες και ανώμαλες δικαιοπραξίες,
 - στους Νόμους για τη δόμηση στα ρυμοτομούμενα ακίνητα,
 - στους Νόμους για το Ενοικιοστάσιο Βοσκών (Α.Ν. 202/1945 κ.λ.π. μέχρι τον Νόμο 4493/1966),
 - στους Νόμους για την εδαφική επέκταση της νομοθεσίας (όπως π.χ. ο Ν.1001 της 24/24 Ιουνίου 1949 "Περί επεκτάσεως εις Δωδεκάνησον της περί ανοικοδομήσεως κειμένης νομοθεσίας") και την αγροτική αποκατάσταση στα Δωδεκάνησα,
 - στους Νόμους για τη Διανομή Γαιών στην Κωπαΐδα, τη Διάθεση Γαιών και τις Μισθώσεις Αγροτικών Ακινήτων,
 - στο Β.Δ. της 24 Απριλίου / 5 Μαΐου 1953 "Περί καθορισμού του τρόπου κατασκευής στοών εν Αθήναις",
 - στους πάνω από 50 Νόμους, Διατάγματα, Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου κ.λ.π. σχετικά με το Ενοικιοστάσιο.
- Βασικές, κανονιστικού χαρακτήρα, ρυθμίσεις Πολιτικής Γης με πολυδιάστατες αυτονόητες επιπτώσεις συναντούμε σε σημαντικά νομοθετήματα όπως:
- το Β.Δ. της 9 Αυγούστου / 30 Σεπτεμβρίου 1955 "Περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού του Κράτους", και τις μετέπειτα τροποποιήσεις του,
 - το Ν.Δ. 305 της 19/19 Απριλίου 1947 "Περί τροποποιήσεως των περί σχεδίων πόλεων διατάξεων" και τα σχετικά παρεπόμενά του (Ν.Δ. 378/1947, 690/1948), Β.Δ. της 17.7/9.8.1948, Β.Δ. της 12/21.8.1948, Νόμος 1448/1950, Β.Δ. της 14/15.9.1951, Β.Δ. της 20/26.9.1951 κ.λ.π. με τα οποία αντιμετωπίζονται και θέματα αρτιότητος οικοπέδων, όρων και περιορισμών της εντός και εκτός της ζώνης των πόλεων ανέγερσης οικοδομών κ.λ.π.),
 - το Β.Δ. της 23 Μαΐου / 2 Ιουνίου 1962 "Περί ελαχίστων ορίων, εμφαδού και διαστάσεων οικοπέδων κειμένων επί Εθνικών, Επαρχιακών κ.λ.π. οδών υπαχθέντων εντός εγκεικλιμένου ρυμοτομικού σχεδίου",
 - το Β.Δ. της 20 Ιανουαρίου / 4 Φεβρουαρίου 1947 "Περί τροποποιήσεως του από 9.11.1944 Διατάγματος "περί απαγορεύσεως ιδρύσεως και λειτουργίας νέων λατομείων ή ορυχείων εν γένει περί των πρωτεύουσων" (που ήταν το πρώτο από τα 31 Διατάγματα που εκδόθηκαν για το Σχέδιο Πόλης Αθηνών και Πειραιώς),
 - το Β.Δ. της 7/9 Μαΐου 1947 "Περί συστάσεως ειδικού ταμείου εφαρμογής σχεδίων πρωτευούσης",
 - το Β.Δ. της 19 Ιουνίου / 13 Ιουλίου 1948 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του από 14.5.1934 Διατάγματος "περί ύψους οικοδομών Αθηνών και Περιχώρων",
 - το Β.Δ. της 26 Φεβρουαρίου / 5 Μαρτίου 1951 "Περί απαγορεύσεως ιδρύσεως βιομηχανικών εγκαταστάσεων εις τμήματα τινά των πόλεων Αθηνών, Πειραιώς και της περιοχής αυτών",
 - το Β.Δ. της 6/14 Μαρτίου 1953 "Περί κανονισμού όρων δομήσεως επί της Λεωφόρου Συγγρού και περιοχής Καλλιθέας",
 - το Ν.Δ. 2892 της 30 Ιουνίου / 6 Ιουλίου 1954 "Περί τροποποιήσεως των περί σχεδίου πόλεων διατάξεων",
 - ο Νόμος 3275 της 29/30 Ιουνίου 1955 "Περί απαγορεύσεως επεκτάσεως σχεδίων ρυμοτομίας εις το λεκανοπέδιον Αθηνών και περί όρων δομήσεως εν αυτώ",
 - το Β.Δ. της 30 Αυγούστου / 9 Σεπτεμβρίου "Περί όρων δομήσεως εν Αθήναις",
 - το Β.Δ. της 26 Σεπτεμβρίου / 6 Οκτωβρίου 1955 "Περί ποσοστού καλύψεως οικοπέδων εν Αθήναις",
 - το Β.Δ. της 5/21 Σεπτεμβρίου 1956 "Περί τροποποιήσεως του σχεδίου Αθηνών και κατασκευής στοών", (ένδεκα χρόνια αργότερα και λίγο μετά την επιβολή της δικτατορίας ωρμάζουν οι συνθήκες για αντίστοιχη ρύθμιση στον Πειραιά με το Β.Δ. της 16/18 Οκτωβρίου 1967 "Περί επιβολής στοών εν Πειραιεί"),
 - το Ν.Δ. της 6/7 Μαΐου 1946 "Περί τουριστικών τόπων, οργάνωσης και διοικήσεως αυτών" το οποίο κυρώθηκε, τροποποιήθηκε και

- συμπληρώθηκε με το Ν.Δ. 180 της 29/30 Οκτωβρίου 1946, καθώς και τα σχετικά Β.Δ. της 15.3./19.4.1947 και της 7/11.6.1947, ο Α.Ν. 827 της 29.9.1948 και ο Ν. 2295 της 28.2.1953 "Περί αναθέσεως εις τον Ελληνικόν Οργανισμόν Τουρισμού της προσωρινής διοικήσεως και διαχειρίσεως ενίων τουριστικών κτημάτων εν Ρόδω" (τα οποία εκφράζουν την Πολιτική Γης για την τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας την περίοδο αυτή με έντονα στοιχεία κεντρικού σχεδιασμού και κρατικής παρέμβασης).
- ο Α.Ν. 1853 της 16/23 Ιουνίου 1951 "Περί εκτελέσεως έργων επί των παρακτίων χώρων Γλυφάδας" (ο οποίος παραχωρεί τα σχετικά δικαιώματα του δημοσίου σύμφωνα με τον Α.Ν. 1056/1937 στο Δήμο Γλυφάδας),
 - το Ν.Δ. 3040 της 6/8.10.1954 "Περί απαλλοτριώσεως ακινήτων εκατέρωθεν της Εθνικής οδού Βουλιαγμένης - Βαρκίζης - Λομβιάδας - Σουνίου" (το οποίο αναγνωρίζει δημόσια ωφέλεια προς διατήρηση ακάλυπτων από οικοδομές εκτάσεων εκατέρωθεν της Εθνικής Οδού για εξασφάλιση της θέας προς τη θάλασσα και τη μορφή του τοπίου κ.λ.π.),
 - τα 21 Β.Δ. από το 1948 ως το 1967 για το σχέδιο πόλης της Θεσσαλονίκης,
 - το Β.Δ. της 29 Οκτωβρίου / 6 Δεκεμβρίου 1949 "Περί κωδικοποιήσεως των Αγροτικών Νόμων"
 - ο Α.Ν. 1832 της 22/29 Μαΐου 1951 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της Αγροτικής Νομοθεσίας",
 - το Ν.Δ. 2185 της 15 Αυγούστου 1952 "Περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς αποκατάσταση αχτημόνων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων",
 - οι Αναγκαστικοί Νόμοι 187/1945 και 856/1946 για την παροχή πιστώσεων σε μεταλλευτικές επιχειρήσεις,
 - το Β.Δ. 588 της 3/13 Σεπτεμβρίου 1962 "Περί μεταλλευτικών ερευνών του Δημοσίου",
 - το Ν.Δ. 4433 της 11/12 Νοεμβρίου 1964 "Περί μεταλλευτικών ερευνών του Δημοσίου και άλλων τινών μεταλλευτικών διατάξεων"
 - το Ν.Δ. 2501 της 31 Ιουλίου / 3 Αυγούστου 1953 "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως ενίων διατάξεων των περί Δασών Νόμων",
 - ο Αναγκαστικός Νόμος 854 της 15/23.1.1946, "Περί τροποποιήσεως των περί δασικών συνεταιρισμών και ενίων άλλων διατάξεων και περί εκμεταλλεύσεως κεκαυμένων δασών",
 - το Β.Δ. της 30.11/17.12.1958 "Περί μη παραχωρήσεως δημοσίων δασικών εκτάσεων δια σκοπούς γεωργικής και δενδροκομικής εκμεταλλεύσεως εις την περιφέρειαν του Δασορχείου Λαυρίου",
 - η Απόφαση της Κυβερνητικής Επιτροπής Καπνών αριθμός 109 της 14/15 Νοεμβρίου 1958 "Περί καθορισμού των περιοχών εις ας επιτρέπεται η καπνοκαλλιέργεια κατά το έτος 1959" κ.λ.π.,
 - οι Νόμοι για τη διοίκηση και προστασία των Δημοσίων Κτημάτων (Ν.Δ. 623 της 27/28.4.1948, Ν. 3800 της 18/19.12.1957, Α.Ν. 1331 της 24/27.11.1949, Ν. 1770 της 17/23.4.1951 κ.λ.π.).
- Μία από τις σοβαρότερες αιτίες υπερπυλώσεως παραγωγικών δραστηριοτήτων στο κέντρο (πέραν των πολιτικών και κοινωνικών λόγων οι οποίοι συντέλεσαν στην εγκατάλειψη της υπαίθρου και την εσωτερική μεταástευση), ήταν η κυρίαρχη φιλοσοφία ενίσχυσης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μέσω των δανειοδοτήσεων της "ξένης βοήθειας".
- Συγκεκριμένα, με το Ν.Δ 1038 της 10/17 Αυγούστου 1949 "Περί κυρώσεως της από 12 Νοεμβρίου 1948 και της τροποποιητικής και συμπληρωματικής ταύτης από 15ης Απριλίου 1949 Συμβάσεως δια γεωργικά και βιομηχανικά δάνεια και περί ειδικών επί των εν λόγω δανείων διατάξεων" το οποίο κυρώθηκε με το Ν.Δ. 1198 της 9/19 Οκτωβρίου 1949 ("Περί κυρώσεως του υπ' αριθ. 1038/1949 Ν.Διατάγματος"), η Ελληνική Κυβέρνηση και η Ειδική Αποστολή Οικονομικής Συνεργασίας των Η.Π.Α. συμφωνούν στην πολιτική δανειοδότησης για ανάπτυξη της Γεωργίας, της Αλιείας, της Βιομηχανίας, της Βιοτεχνίας, των Επιχειρήσεων κοινής ωφελείας, της Συγκοινωνίας, των Μεταλλείων, του Τουρισμού κ.λ.π.
- Μετά την έγκριση από τη θεσπιζόμενη Κεντρική Επιτροπή Δανείων (ή τις εξουσιοδοτημένες απ' αυτή Επιτροπές και Υποεπιτροπές της) της παροχής ενός δανείου, κάθε αρμόδια υπηρεσία (άρθρο 4) υποχρεωνόταν "να παρέχει επί τη αιτήσεω των ενδιαφερομένων άδειαν ιδρύσεως, επεκτάσεως ή βελτιώσεως βιομηχανικών, βιοτεχνικών κ.λ.π. επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων..."
- Με τα Ν.Δ. αυτά και όσα σχετικά ακολούθησαν (Α.Ν. 1328/1949, Ν.Δ. 2688/1953, Ν.Δ. 2941/1954, Ν. 3161/1955), μπήκαν οι βάσεις για την έξω και πέρα από χωροταξικά σχέδια και προγράμματα υπερπυλώσεως παραγωγικών δραστηριοτήτων κυρίως στην πρωτεύουσα και τη Θεσσαλονίκη με "κατ' απονομή" σχεδιαστές της Πολιτικής Γης όσους ενέκριναν τα δάνεια, όσους τα ζητούσαν και όσους πίεζαν γι' αυτά.
- Με το Ν.Δ. 2970 της 26/30 Αυγούστου 1954 "Περί κυρώσεως της μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, της εν Ελλάδι Αποστολής Προγραμμάτων των Η.Π.Α. και της Τραπεζής της Ελλάδος Συμβάσεως "Περί καταργήσεως της Κεντρικής Επιτροπής Δανείων και ιδρύσεως Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Οικονομικής Αναπτύξεως (Ο.Χ.Ο.Α.)" και τους σχετικούς Νόμους που ακολούθησαν (Ν.Δ. 3441/1955, Ν.Δ. 3445/1955, 3733/1957 και Ν.Δ. 4245/1962), μέχρι την αποχώρηση της "εν Ελλάδι Αποστολής Προγραμμάτων Η.Π.Α." από τον Ο.Χ.Ο.Α. (1962), ο στόχος της Οικονομικής Ανάπτυξης καθίσταται κυρίαρχος, ερήμην του οποιουδήποτε ευρύτερου προγραμματισμού ο οποίος να συνεκτιμά χωρικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά και πολιτισμικά δεδομένα και τις απαραίτητες σχετικές υποδομές στις περιοχές ίδρυσης, ανάπτυξης και επέκτασης των παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Οι περιοχές αυτές και οι αλληλεπιδράσεις τους με το ευρύτερο φυσικό και κοινωνικοοικονομικό τους περιβάλλον αλλά και με την Ελλάδα συνολικά συνιστούν σήμερα μερικά από τα οξυμένα προβλήματα Πολιτικής Γης της χώρας μας και οι εμπνευστές της ταχύρρυθμης πράξης, αλλά μονοδιάστατα οικονομικής ανάπτυξης της περιόδου αυτής, αποδείχθηκαν δια μέσου του χρόνου λιγότερο οξυδερκείς και διορατικοί από όσο με πολλούς επαίνους τους αποδιδόταν ή τους αποδίδεται ακόμη μέχρι σήμερα από ευρυτάτου φάσματος θαυμαστές του έργου τους.

7. Σημειώσεις

1. Στο διάστημα 1945-1950 πραγματοποιήθηκαν δύο μόνο εκλογικές αναμετρήσεις. Η μια ήταν στις 31 Μαρτίου του 1946 με Πρωθυπουργό εκλογόν τον Θ. Σοφούλη και αποχή των κομμουνιστών και η δεύτερη το Μάρτιο του 1950 με Πρωθυπουργό εκλογόν τον Ιωάννη Θεοτότη.

Εν τούτοις συγκροτήθηκαν και άλλες πολλές κυβερνήσεις με Πρωθυπουργούς τον Ν. Πλαστήρα, τον Π. Βούλγαρη, τον Π. Κανελλόπουλο (για δύο εβδομάδες), τον Π. Πουλίτσα, τον Κ. Τσαλδάρη, τον Δ. Μάξιμο, τον Θ. Σοφούλη (τον Ιανουάριο του '49 και τον Απρίλιο του '49), τον Αλ. Διομήδη, τον Ιωάννη Θεοτόκη, τον Σ. Βενιζέλο για λίγες ημέρες και τον Ν. Πλαστήρα στις 15 Απριλίου του 1950.

2. Το 1964 εκδίδεται για πρώτη φορά ο Οικονομικός και Κοινωνικός Άτλας της Ελλάδας, διεπιστημονικό έργο πονής για την υποδομή ανάπτυξης της Χώρας.

Το 1965 εκδίδεται η "Economic Survey of the Western Peloponnesus" που εκπονήθηκε από τον FAO μετά από μακρά διαδικασία που άρχισε το 1959. Πράγματι:

Μετά από αποδοχή αίτησης της Ελληνικής Κυβέρνησης το 1959 προς τα Ενωμένα Έθνη, για βοήθεια στην διεξαγωγή μιας Προεπενδυτικής Μελέτης και λεπτομερειακού αναπτυξιακού προγράμματος της Δυτικής Πελοποννήσου, με στόχο την ολοκληρωμένη και σύμμετρη αγροτική και βιομηχανική ανάπτυξη της περιοχής, ο F.A.O. θεωρώντας ότι μια τέτοια μελέτη βρίσκεται στο πνεύμα και είναι στην πράξη συνέχεια του Έργου Ανάπτυξης της Μεσογείου (Mediterranean Development Project), δέχεται να αποτελέσει το φορέα εκπόνησής του.

Στην πράξη τώρα, το Έργο ξεκίνησε την 1 Απριλίου του 1962 και η εργασία πεδίου κάλυψε περίοδο 30 μηνών και τελείωσε τον Οκτώβριο του 1964.

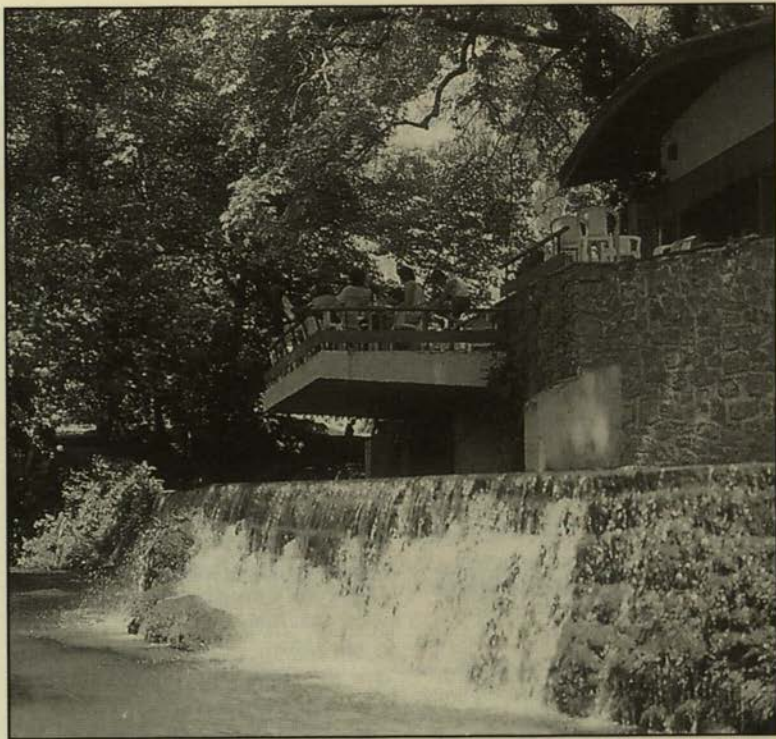
Η πρώτη φάση ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1963 και περιέλαβε, ως αποτέλεσμα τον προγράμματος του και τη σύνταξη των παρακάτω εργασιών πεδίου:

1. Αναγνωριστικό γεωλογικό χάρτη της Δυτικής Πελοποννήσου.
2. Εδαφολογικές διερευνήσεις και απογραφές:

α) της πεδιάδας του Πηγειού, (αναγνωριστικός χάρτης Αμαλιάδας 1:50.000 και λεπτομερειακή χαρτογράφηση των 320.000 στρεμμάτων του αρδευτικού έργου).

β) της πεδιάδας του Αλφειού, (χαρτογράφηση-επιπέδου προμελέτης - 170.000 στρεμμάτων της προς άρδευση περιοχής).

γ) της πεδιάδας του Παμίσου (λεπτομερειακή χαρτογράφηση 76.000 στρεμμάτων της προς άρδευση περιοχής).

δ) της περιοχής Μεγαλόπολης (αναγνωριστικός χάρτης κλίμακας 1:50.000 και λεπτομερειακή χαρτογράφηση των αλλοιυθιακών πεδίων γύρω απ' την πόλη).

3. Υδρολογικές, υδρογεωλογικές και κλιματολογικές απογραφές της Δυτικής Πελοποννήσου. Σύνταξη γεωλογικών τοπογραφικών, φυσιογραφικών, αγροκλιματολογικών χαρτών. Λεπτομερειακές χαρτογραφίες για τα κύρια αρδευτικά και αποστραγγιστικά έργα και τις βροχοπτώσεις της περιοχής.

4. Απογραφές και χαρτογραφίες της Χρήσης Γης της Δυτικής Πελοποννήσου με βάση τις αεροφωτογραφίες της περιοχής. Λεπτομερειακή απόδοση και χαρτογράφηση του συλλεκτήρα του Ερμάνθου.

5. Λεπτομερειακές Οικονομικές μελέτες διαχείρισης 1.200 αγροκτημάτων Ηλείας και Αχαΐας.

6. Μελέτες κόστους, επιχειρήσεων καλλιέργειας πατάτας, τομάτας, βαμβακιού, εσπεριδοειδών, σταφυλιών. Η όλη μελέτη Ολοκληρωμένων Αποδόσεων της Δυτικής Πελοποννήσου αποτελέσθηκε εκτός απ' τους φακέλους χαρτών, απ' τους παρακάτω τόμους:

1. Γενική Τεχνική Έκθεση.
2. Στοιχεία για τα Φυσικά και

Ανθρώπινα Διαθέσιμα και την Αγροτική Διάρθρωση της περιοχής.

3. Γεωργία

4. Γη και Νερά

5. Δάση

6. Βιομηχανία - Μεταφορές - Τουρισμός (Ρόκος, Δ. 1981)

(3) Δες: Α. Σώκον: (όπως ακριβώς αναφέρονται στην "Γεωμετρογραφική" του Βιβλιογραφία).

- Η Αεροφωτογραφία σχεδίων πόλεων ("Τεχνικά Χρονικά" 172/1937)
- Η Φωτογραμμετρία και εν Ελλάδα εφαρμογές της (1910)
- Η Μετροφωτογραφία εις την Αρχιτεκτονικήν-Πολεοδομίαν (Χωρ. 1942/49)
- Ελληνικά χαρτο - τοπο - και κτηματογραφικά εργασία ("Χωρ." 1942)
- Εφαρμογές σχεδίων πόλεων (Κ. Λεμπέση, Τ.Υ.Υ.Σ. 1944)
- Το αστικό κτηματολόγιον (Α. Ράπτη και Γ. Μονόπολι, Τ.Υ.Υ.Σ. 1944)
- Ο χάρτης του οδικού δικτύου της Ελλάδος (1941/1946)
- Ο ρυμοτομικός χάρτης Αθηνών (1940/1946)
- Πολεοδομικά τοπογραφίες (1946)
- Η αντιμετώπιση του ζητήματος της Αεροφωτοτοπογραφίας (1944/1946)
- Τοπογραφικά εφαρμογές πολεοδομικών προβλημάτων (1944-1946)

• Αποτυπώσεις των προς ανοικοδομήσιν οικισμών (1946)

• Το θεμελιώδες τεχν. πρόβλημα για την ανοικοδόμησι της χώρας (1946)

• Η αεροφωτογραφία ως τοπογραφικόν υπόβαθρον ("Τεχν. Χρον." 1946)

• Η Αεροφωτογραφία ως μέσον απεικονίσεως των δασών (το Δάσος 1946)

• Το οδικόν δίκτυον της Ελλάδος: Ιον "Αττική" (μετά Ι. Πυζόλ 1938)

• Road System of Attica (Pujol-Sokos 1948)

• Hellenic Road System (Pujol-Sokos 1949)

• Κλίμακες φωτογραφίσεως και χάρται Ανασυγκροτήσεως ("Τ.Χ." 1949)

• Οδικόν δίκτυον της Ελλάδος Α' (μετά Ι. Πυζόλ 1950)

• Διοικητικόν Κέντρον και Δημοσιού-παλληλική πόλις ("Επ. Χρονικά" 1956)

• Το οδικόν δίκτυον της Πρωτευούσης ("Επιστημονικά Χρονικά" 1956)

• Το Ελληνικόν Κτηματολόγιον ("Τ.Χ." 1959 Μετατύπωση 1960)

• Απογραφικαί Χαρτογραφήσεις (Ε.Σ.Υ.Ε.)

καθώς επίσης και τις βιβλιογραφίες του για τα βιβλία του Κ. Δοξιάδη:

• Οικιστική ανάλυση (Αθήνα 1946),

• Θυσίες της Ελλάδος στον 2ο παγκόσμιον πόλεμο (Αθήνα 1946) και

• Οικιστική πολιτική (Αθήνα 1947)

8. Βιβλιογραφία

- *Αναγνωστόπουλος, Ν.*: "Περί του ύψους των οικοδομών". Παρθενική αγόρευση του Νέου Βουλευτή της ΕΡΕ και τ. Δημοτικού Συμβούλου του Δήμου Αθηναίων, Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Εβδ. Δελτίο, τ.290, 1964.

- *Αραβαντινός, Αθ.*: "Προβλήματα Χωροταξίας Πολεοδομίας και Κατοικίας στην Ελλάδα". Τεχνικά Χρονικά, τ.77, 1967.

- *Βαλλινάδα, Γ.*: "Το δεύτερον εθνικόν μας καθήκον: Να οργανώσωμεν την χώραν και τας εργασίας μας." Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Απρίλιος 1950.

- *Βασιλειάδης, Δ.*: "Μια δημοιοργία Υψηλού Αισθητικού ήθους: Η διαμόρφωση των λόφων γύρω από την Ακρόπολη." Τ.Ε.Ε., Γενική Έκδοση, Ιούλιος 1962.

- *Βογιατζής, Γ.*: "Η συμβολή των Ελλήνων Τεχνικών εις την Ανασυγκρότησιν." Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Δεκέμβριος 1950.

- *Γόρδιος, Νικ.Γ.*: "Το Συγκοινωνιακόν πρόβλημα της Πρωτευούσης".

Αθήνα, 1965.

- *Δεσποτόπουλος, Ι.*: "Προβλήματα, Νεώτερες κατευθύνσεις στην Σύγχρονη Πολεοδομία." Αρχιτεκτονική, τ.33, Αθήνα, 1962.

- *Δημητρακόπουλος, Αναργ.*: "Ενα βλέμμα εις την πολεοδομικήν εξέλιξιν της πρωτευούσης και την εξ αυτής διαγραφομένην προοπτικήν." Τ.Ε.Ε., Γενική Έκδοση, Τεχνικά Χρονικά, Ιούνιος 1960.

- *Δοξιάδης, Κ.*: "La Reconstruction comme probleme Hellenique". L' Hellenisme Contemporain, Ιανουάριος/Φεβρουάριος, 1947.

- *Δοξιάδης, Κ.*: "Η επισιτήμη της Οικιστικής." Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Ιούλιος / Αύγουστος 1959.

- *Δοξιάδης, Κ.*: "Η πρωτεύουσα μας και το μέλλον της". Αθήνα, 1960.

- *Ζενέτος, Τ.*: "Το πολεοδομικό πρόβλημα και η πρωτεύουσα". Αρχιτεκτονική, τ.42, Αθήνα, 1963.

- *Ζενέτος, Τ.*: "Η πόλη και η κατοικία στο μέλλον". Αρχιτεκτονική τ.42, Αθήνα, 1963.

- *Ζούνης Θ.*: "Πέντε έτη ανασυγκροτήσεως". Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Φεβρουάριος, 1950.

- *Καλίνσκη, Α.*: "Ο τουρισμός στα νησιά μας." Αρχιτεκτονική, τ.53, Αθήνα, 1965.

- *Κανδύλης, Γ.*: "Κοινωνική Αρχιτεκτονική -Πολεοδομία" Αρχιτεκτονική, τ.34, Αθήνα, 1962.

- *Κανδύλης, Γ.*: "Τουρισμός, Παρόν και Μέλλον" Αρχιτεκτονικά Θέματα, τ.1, Αθήνα, 1967.

- *Κατσούλης, Ν.*: "Ενίσχυσις της προσπάθειας δια τον Αγροτικόν Αναδασμόν". Οικονομικός Ταχυδρόμος, 16.7.1964.

- *Κιτσίκης, Κ.*: "Η πολεοδομική εξέλιξις των Αθηνών" Αρχιτεκτονική, τ.20, Αθήνα, 1960.

- *Κριεζής, Α.*: "Ρυμοτομική Μελέτη επί της θέσεως του Δικαστικού Μεγάρου και της αποσυμφορήσεως της κυκλοφορίας των κεντρικών οδών" Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Νοέμβριος/Δεκέμβριος 1954.

- *Κριεζής, Ηλ.*: "Η κυκλοφορία εν τη πόλει και πολεοδομικά υπέρ αυτής μέτρα" Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, τ.306.

- *Κριάτης, Κ.*: "Πως θα ευημερήσωμεν ταχέως. (Τι έγινε, τι γίνεται, τι πρέπει να γίνει)" Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Φεβρουάριος, 1961.

- *Μιχαλόπουλος, Θ.*: "Μια πρότασις

δια την πολεοδομικήν διαμόρφωσιν της περι την Λεωφόρον Βασιλέως Κωνίνου περιοχής". Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Μάρτιος/Απρίλιος 1947.

- *Μπίρης, Κ.*: "Σχέδιον Ανασυγκροτήσεως της Πρωτευούσης". Αθήνα, 1946.

- *Μπουζεμπουργκ, Κ.*: "Κράτος, Γη και Οικιστική Ανάπτυξη." Αρχιτεκτονικά Θέματα, τ.1, Αθήνα, 1967.

- *Οικονόμου, Κ.*: "Αι Αθήναι και το Δικαστικόν Μέγαρον". Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Απρίλιος/Μάιος 1951.

- *Οικονόμου, Κ.*: "Το πολεοδομικό πρόβλημα των Αθηνών και η θέσις του Δικαστικού Μεγάρου". Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, τ. Νοέμβριος/Δεκέμβριος 1953.

- *Οικονόμου, Χριστ.*: "Η κυκλοφορία εντός των Αθηνών." Τ.Ε.Ε., Τεχνικά Χρονικά, Νοέμβριος 1949.

- *Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως*: "Πρόγραμμα Ανασυγκροτήσεως της Χώρας." Αθήνα, 1947.

- *Ρόκος, Δ.*: "Θεμελιώδεις προϋποθέσεις ορθολογικής ανάπτυξης." Οικονομικός Ταχυδρόμος 13.4.1967.

- *Ρόκος, Δ.*: "Κτηματολόγιον και Αναδασμός. Πολιτική Γης." Εκδ. Μαυρομαμάς ΕΠΕ, Αθήνα, 1981 και Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, 1985 και 1989.

- *Ρόκος, Δ.*: "Φυσικά Διαθέσιμα και Ολοκληρωμένες Αποδόσεις." Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1981 και Ε.Μ.Π., Αθήνα 1987 και 1992.

- *Ρόκος, Δ.*: "Όψεις της Πολιτικής Γης στην Ελλάδα της δεκαετίας του '80" Πρακτικά Συνεδρίου "Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής Σήμερα", Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1993.

- *Σβροβάνος, Ν.*: "Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας". Θεμέλιο, Αθήνα, 1976.

- *Σώκος, Α.*: "Το Ελληνικόν Κτηματολόγιον-πως είναι δυνατόν να καταρτισθεί". Τεχνικά Χρονικά, τ.11/12, 1959.

- *Σώκος, Α.*: "Γ.Ν. Ξένος και το Αγροτικόν Κτηματολόγιον". Αθήνα, 1969.

- *Τομαζίνης, Α.*: "Εξέλιξις και Μεθοδολογία της Συγχρόνου Πολεοδομίας". Αρχιτεκτονική, τ.35, Αθήνα, 1962.

- *Τραυλός, Ι.*: "Ο ανασκαπτός χώρος των Αθηνών, βασικόν ζήτημα της Πολεοδομίας των". Αρχιτεκτονική, τ.38, Αθήνα, 1963.

- *Φιλιππίδης, Δ.*: "Για την Ελληνική πόλη. Μεταπολεμική πορεία και μελλοντικές προοπτικές". Θεμέλιο, Αθήνα, 1990.